

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50
4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Etbin Kristan: Zmote in zamude	197
Odmevi	205
"Mrtva emigracija"	207
Jakob Zupančič: Juanita	209
Ivan Jontez: Ljubezen (pesem)	212
Anna P. Krasna: Številka 225	212
Ivan Molek: Zadeva kritike (nadaljevanje)	217
Frank Česen: Moji vnuki	219
Milan Medvešek: O sodobni Rusiji	221
Ko bi vsaj vedel, kaj me čaka	223

Kulturna kronika

Dramsko društvo "Ivan Cankar" je 22. marca ponovno vprizorilo tridejansko šaloigro "Bachelor Buddies" in sicer, kakor prvič, v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave. V igri so nastopili isti igralci in igralki kot prvič, namreč Florence Jeraj-Slaby, Anne Čebul, Caroline Hodnick, Max Traven, Stanley Skuk, Rudolph J. Widmar in Frank Plut. Režiral je Widmar.

To je bila druga predstava te igre, kateri sem prisostvoval. Kakor prva, tako mi je druga predočila neizpodbitno dejstvo, da odhaja slovenski oder v Ameriki v zaton. Čemu si ustvarjati iluzije? Naša mladina je—ameriška in njen materinski jezik je—angleški: slovenščino obvlada le za silo in to jo na odru zadržuje, da se ne more povsem sprostiti in pokazati ves svoj igralski talent. Saj so ti-le fantje in dekleta že nekaterikrat igrali v slovenskih igrah—ampak kakšna razlika! In vso to razliko povzroča jezik: slovenščina jim ne teče gladko, temveč se jim zatika, jih moti in tako kvari tudi njihovo igranje, nekatere manj, druge bolj—toda vsem nagaja ta ljuba, le za silo priučena slovenščina. Ampak dajte jim angleške vloge in vse gre kot po maslu!

Naj omenim samo enega igralca, namreč Stanleyja Skuka. Fanta sem že večkrat videl v slovenskih vlogah, a sem vselej resno dvomil o njegovem igralskem talentu. Ampak ko sem ga opazoval v ti igri, sem spoznal, zakaj je bil vedno tako okoren in spet: slovenščina ga je motila. V tej—angleški—igri pa ni bilo te zapreke in fant se je sprostil in igral, da ga je bilo veselje gledati in poslušati!

O da, ti fantje in dekleta imajo igralski talent. Ampak njim bolj ali manj tuja slovenska beseda jih hromi. V svojem domačem—angleškem—jeziku se pa sprostito in človek spozna, da so vsi do zadnjega izvrstni igralci. Kismet!

Igra je bila še bolj igrana kot prvič in udeležba je bila povoljna. X. Y.

Pevski zbor Glasbene matice je v nedeljo 12. aprila podal koncert v S. N. D. na St. Clair ave. Na sporedu so bile sledeče točke:

1. Mešan zbor: Z glasnim šumom s kora (A. Foerster), Nekje v Franciji (E. Adamič) in Zdravica (I. Zorman); 2. ženski zbor: Poj, petelin, zoro mi oznani (E. Adamič), Spomlad' prav lušno je (narodna) in Moj fantič (P. Jereb); 3. dvospev Carolyn Budan in Louis Grdina: Pastir (F. Juvanec) in Ko lani sem tam mimo šel (narodna); 4. kvartet Louis Belle, Frank Plut, John Nosan, Vencel Frank: Tam, kjer pisana so polja (D. Bučar) in Dober večer, ljuba moja (narodna); 5. sekstet Anne Zarnick, Louise Mlakar, Mollie Frank, Minka Kramer, Emily Mahne in June Babitt: Na planine! (P. H. Sattner) in Se davno mrači (narodna); 6. solo Antoinette Simičič: Ladje bele, ladje lepe (I. Zorman) in Dekliška želja (F. Chopin); 7. mešan zbor: Potrkan ples (narodna, M. Hubad), Venček dolenjskih napitnic (L. Puš), Tam, kjer lunica (narodna) in odlomek iz "Rigoletta" (G. Verdi).

Koncert je dirigiral g. Ivan Zorman. Pri klavirju sta bila Edwin Kužnik in Ivan Zorman.

Koncert je bil v celoti prav posrečen in navzoči so ga sprejeli z očividnim razumevanjem in hvaležnostjo. Le v zboru iz "Rigoletta" je uho ujelo nekaj manjših motenj, ki pa niso kvarile celotnega vtisa, ki je bil prav lep.

Udeležba je bila za ta čas, ko vleče človeka ven na deželo, prav lepa. X. Y.

Cankarjeva ustanova je priredila dne 11. aprila v S. N. D. na St. Clair ave. slavnostni banket ob priliki 75-letnice rojstva našega književnika in ljudskega tribuna ter prvega urednika "Cankarjevega glasnika" Etbina Kristana. O tej slavnosti je napisal za "Enakopravnost" obširno poročilo njen urednik Anton Šabec. To poročilo se nam vidi tako važno za našo kulturno kroniko, da ga na tem mestu v celoti ponatiskujemo. Poročilo se glasi:

"Večer, ki ga je priredila Cankarjeva ustanova na čast 75-letnice rojstva slovenskega pisatelja Etbina Kristana, je bil nad vse pričakovanje krasen in velepomemben. Naša slovenska javnost je prihitela počastiti svojega slavljenca v tako častnem številu, da smo upravičeno ponosni na zavednost naših ljudi. Spodnja dvorana Slovenskega narodnega doma, ki je le malo manjša od avditorija, je bila polna Kristanovih čestilcev, ki so zasedli vse pripravljene mize.

Program je otvoril Mr. Frank Česen, predsednik Cankarjeve ustanove, ki je v kratkih besedah opisal slavljenčeve zasluge za slovensko književnost, dramatiko in njegovovo stremiljenje po izboljšanju socialnega stanja delavstva in človeštva sploh, nakar je izročil predsedstvo Mr. Milanu Medvešku, znanemu delavcu Cankarjeve ustanove in marljivemu sotrudniku Cankarjevega glasnika.

Medvešek je predvsem naglasil, da je za ta slavnostni večer določen dolg in izbran prgram, zato želi, da bi bili vsi govorniki kratki ter da bi z malo besedami mnogo povedali. Nato je predstavil ljubko mladenko Dorothy Paliska, nadebudno igralko in članico dramskega zbora "Ivan Cankar", ki je v resnici lepo, z občutjem in zanosom deklamirala krasno slavljenčevo pesem "Zetev." Za svojo recitacijo je tudi sama žela zaslužen aplavz, ki se je izpremenil v spontane ovacije nji in slavljenču, ko je slednjega ob izrazu svoje čestitke poljubila. Slavljenec je bil očitno silno ginjen.

Zatem je bil poklican k besedi Mr. Janko N. Rogelj, ki je čestital slavljenču v imenu Slovenskega narodnega doma ter v imenu Ameriške bratske zveze, katerih dveh ustanov je predsednik, odnosno gl. predsednik.

Nato je bil izročen slavljenču po neki pevki "Zarje" šopek cvetja, nakar je "Zarja" pod vodstvom svojega pevovodje Mr. Škrabca zapela dvoje pesmi: "Pozdrav" in Straussovo "Pravljice dunajskih gozdov."

Predsednik omizja, Milan Medvešek, je prešel nato na čitanje pismenih in brzojavnih voščil in čestitk, ki so prispele iz raznih krajev dežele. Najprej je prečital brzojavko slovečega ameriškega pisatelja, našega rojaka Louisa Adamiča, ki jo je poslal iz Kalifornije. Pisatelj Adamič naglašja svoje iskreno obžalovanje, da ne more biti osebno navzoč ter izraža svoje globoko spoštovanje in občudovanje do svojega tovariša slavljenca in nestorja slovenskih pisateljev.

Zatem je bila prečitana brzojavka Mr. Michael R. Kumerja, gl. podpredsednika SNPJ.

Iz Bridgeporta, Ohio, je čestital slavljenču v imenu zavednih slovenskih delavcev Jos. Snoj.

Iz Detroita sta mu brzojavno čestitala Jože in Ilija Menton. — Iz Milwaukee, Wis., mu je poslalo brzojavno čestitko društvo Venera, SNPJ.

Zatem je bila prečitana brzojavka dr. Ivana Šubašiča, bana Hrvatske, nato pa brzojavka "Prosvetinih" pomožnih urednikov Benigerja, Gardena in Slabeta.

Iz Washingtona sta mu brzojavno čestitala dr. Vladi-

(Dalje na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

V.
LETNIK
1941-1942

•

9.

številk

ZMOTE IN ZAMUDE

ETBIN KRISTAN

Nesmiselno bi bilo in tudi nič ne bi koristilo, če bi skušali tajiti, da je trenutni položaj za demokratične zaveznike zelo neugoden. Doslej so vesti, zlasti iz pacifičnih krajev povzročale mnogo razočaranja in mestoma veliko poparjenost. Neugodno presenečene so se čutili tudi nekateri dokaj visoki krogi in v Angliji so se slišale zelo ostre kritike zaradi neuspešnih vojnih operacij, nepričakovanih umikov, občutnih izgub in z bolestjo priznanih kapitulacij. Res je seveda, da v vsem poteku vojskovanja ni manjkalo svetlih točk. Odpor MacArthurja in njegove peščice ameriških in filipinskih vojakov spada med najsijajnejše vojaške čine vseh časov in kadar se bodo naštevala hrabra dejanja malih čet in posameznikov, bo treba debele knjige za registriranje vseh takih dejanj.

Vse to pa vendar ne more izpremeniti dejstva, da ima doslej Japonska ofenzivo na vsej črti in si je od napada na Biserno lukco ustvarila pozicijo, katere skoraj nihče ni pričakoval. Tudi se ne more trditi, da je dosegla že mejo svojih uspehov in da bo prav kmalu mogoče, ustaviti njene trume in jih pognati nazaj. Vsak tak optimizem bi bil nevaren in najbolje je, pogledati resnici naravnost v oči, sicer bi se optimizem lahko nenadoma pretvoril v še bolj nevaren pesimizem.

Na srečo ni ljudska morala trpela ne v Angliji, ne v Ameriki in kolikor se more soditi po pičlih vesteh iz Evrope, tudi med podjarmljenimi in brutalno zatiranimi narodi ni izginil duh odpora in ni umrla vera v končno osvoboditev. Godrnjanja pač ne manjka in povsod se najdejo strategji, ki bi znali vse bolje voditi kot poveljniki angleških, nizozemskih in drugih armad. Dokler tako zabavljanje ne vpliva slabo na splošno razpoloženje in ne obsega ničesar, kar bi moglo dati gradiva vohunom, se godrnjačem lahko privošči veselje in včasih se to celo lahko smatra za ventil, ki izpušča odvečno paro. V Londonu so v tem

oziru zelo liberalni; v Hyde Parku se od časa do časa vrše godrnjavski shodi, katerih nihče ne preprečuje in ki nikomur ne škodujejo, dasi seveda tudi nikomur ne koristijo, razen da si nekateri srboriteži ohlade jezo in da imajo poslušalci nekoliko zabave. Naravno, da se to ne sme zamenjavati z resno kritiko, katere je v Angliji tudi dovolj in je prav tako svobodna kakor v mirnih časih. Kritika je v kritičnih dobah potrebna in državniki, zavedajoči se svojih dolžnosti in svoje odgovornosti jo pozdravljajo, ker jim pomaga pri njihovem težkem delu. Tako kritiko lahko slišimo tudi v Ameriki. To je ena velikih razlik med demokratičnimi in diktatorskimi deželami in prav v tej svobodi izražanja je ogromna sila, katere diktatorji ne poznajo in jih bo zato prej ali slej pokopala.

Poleg take kritike pa najdemo tudi nekaj drugega, kar se sicer izdaja za kritiko, pa ni v resnici nič drugega kakor hudobnost, ki meče vsakemu resnemu stremljenju polena pod noge. Kdor čita večje število listov, zlasti v večjih mestih, najde dosti te zlobe v njih predalih, včasih tako strupene, da se je more le banda okrog Hitlerja in Hirohita veseliti.

Nič se ne zgodi brez razloga in tudi udarci, ki so zadeli zaveznike, morajo imeti svoje vzroke. Nekateri so zelo jasni, drugi pa ne leže tako na dlani kot bi se zdelo nekaterim vsega-vednežem. Lahko je, udarjati po tem ali onem generalu ali admiralu in nič teže ni, zabavljati kar povprek čez Angleže ali Nizozemce, češ da niso kos Japoncem. Sedanja angleška vlada gotovo ni brez vseh napak; saj doslej še nobena na svetu ni bila sestavljena iz samih nezmotljivih veleumov. Totalitarni gospodje si sicer domišljajo, da so taki, toda od domišljavosti do resničnosti je zelo dolga pot. Vendar pa je treba priznati, da je Churchillova vlada morala prevzeti dedščino, katero ji je zapustila Chamberlainova in to je bilo težko breme. Vrhu tega je ta vlada koalicijska in to sili njenega predsednika, da se kolikor toliko ozira tudi na elemente, ki se še vedno boje "prevelike" odločnosti. Veliko Britanijo ovirajo sedaj grehi preteklosti in to se lahko reče tudi za druge dežele. Če se sedaj rešeta ti grehi, more biti edini smoter ta, da se kolikor mogoče popravijo in da se ne ponove.

Ko so naciji izzvali poljsko krizo in si je Chamberlain naposled pomencal oči ob spoznanju, da se je bil dal ves čas vleči za nos, je bila Anglija enako kakor njena zaveznica Francija popolnoma nepripravljena za moderno vojno. Posebno tragično pa je bilo, da njegova vlada tega niti vedela ni in da večina njenih članov še tedaj ni razumela položaja. Pošiljanje letalcev z letaki nad Nemčijo v času, ko so se svastičarji z vsemi silami

pripravljali za napad in polaganje vse važnosti na blokado dokazuje, da niso ne v Londonu, ne v Parizu imeli pravega smisla za novi način vojskovanja—kljub naukom na Poljskem in na Kitajskem. Celo glavna skušnja v Španiji bi bila lahko dala slutiti, da so metode zadnje svetovne vojne zastarele, kar je De Gaulle Francozom povedal, ko je bil še komaj znan major. Toda vladajoči konservativci so bili gluhi in slepi in niso razumeli znamenj. Kako bi se bilo moglo od ljudi tako ozkega obzorja pričakovati, da bi bili zaslutili vesoljni obseg, ki ga mora ta vojna prej ali slej doseči? Ker sta Hitler in Mussolini do monakovske konference blufala, so mislili, da bo tudi nadalje vse le bluf, za katerega ni treba ne tankov, ne bombnikov; ker niso imeli niti bledega pojma o strašni sili gestapa, so sanjali, da se z letaki iz zraka lahko izzove revolucija v Nemčiji. Če bi jim bil kdo povedal, da bodo kdaj imeli resno opraviti z Japonsko povrh vseh drugih homatij, bi se bil chamberlainovci pomilovalno nasmehnili: Japonci imajo dovolj sitnosti s Kitajsko in niso taki bebci, da bi se spopadli z angleško mornarico. Na Daljnem vzhodu imajo Singapore; vanj so vtaknili milijone in so ga utrdili—kakor Francija svojo mejo z Maginotovo črto. Da bi utrdbe v času letalstva mogle izgubiti svojo nekdanjo veljavo, bi bila heretična misel in da bi se bilo treba malo bolj zanimati za tajno oboroževanje Japonske, se jim je zdelo golo strahovanje otrok.

Tako Anglijo je prevzela Churchillova vlada in take grehe je morala začeti popravljati, ko se je že skoraj zdelo brezupno. V Berlinu so verjeli, da je prepozno in ko so govorili, da bo Anglija v par mesecih na kolenih, so bili prepričani, da bodo res v Londonu diktirali mir, provizoričen mir, ki bo dal Nemčiji oblast nad vso Evropo in priliko za nove priprave—za osvojitev sveta.

Da je novi sistem v Angliji razpršil vse te sanje in organiziral odpor, ki je zmedel nacijske štrene, je tako mogočen dokaz sile in volje prebujene in prenovljene Anglije, da bi že zaradi tega kritiki njenih sedanjih neuspehov morali biti bolj previdni.

Prav za prav tudi sami nismo brez grehov. Hvala našim izolacionistom, smo bili prav tako slabo pripravljeni kakor vse evropske dežele in smo posnemali njihovo politiko dobrikanja in podkupovanja, dokler ni bilo skoraj prepozno. Simpatizirali smo s Kitajsko, ampak vsak dan smo slišali, da nimamo tam nobenih opravkov. Nobenih drugih opravkov nismo imeli kot kupčije. Vrata Kitajske so bila precej tesno zaprta, ampak Japonci so radi kupovali naše olje, staro železo, stroje, hrano in razne potrebšči-

ne. Če je kdo omenil, da bi Japonci kdaj utegnili porabiti te reči ne le zoper Kitajce, ampak nemara tudi za ubijanje naših ljudi, je bil naglo utišán in proglašen za hujskača. Tistim, ki so videli jasneje in hoteli pospešiti priprave, so se delale ovire in težave, onim pa, ki so hoteli odpraviti nevarnost s povsod izjalovljeno politiko podkupnin, se je dajala vsa potuha. Predlagane utrdbe v Pacifiku so bile odklonjene, ker bi—izzivale Japonsko, kakor da je mogoče izzivati odločnega roparja...

In tako moramo tudi sami popravljati grehe, brez katerih vojna sicer najbrže tudi še ne bi bila dobljena, pa bi vendar položaj bil ugodnejši.

Ena razlika, in sicer važna, je pač med Ameriko in drugimi zavezniki. Na bataanskem polotoku se z Amerikanci bojujejo Filipinci. Na Malajskem, na Borneu, na Javi, v Burmi so bili Angleži, oziroma Nizozemci do malega sami, dasi je število domačega prebivalstva ogromno. Tudi ti domačini ljubijo svoje dežele, si ne žele japonskega osrečevanja in bi se borili proti napadalcem, če—bi se mogli, to se pravi, če bi bili organizirani in moderno oboroženi. Na Sumatri se jih je nekaj bojevalo. Ampak borili so se s svojimi noži. "Kakor levi," so pravila poročila. Toda osebna hrabrost zaleže prav malo zoper bombe iz zraka in šestdeset tonske tanke.

Zedinjene države so Filipince izobrazile, dale so jim demokratične ustanove, pripravile so jih za neodvisnost. In zdaj se Filipinci ramo ob rami bojujejo z Amerikanci in izvajajo čudeže zoper japonsko premoč.

V angleških in nizozemskih posestvih se je maščevalo prokletstvo starega imperijalizma, ki ne zaupa domačinom. Cele armade bi se bile lahko organizirale v Burmi, na Borneu, na Sumatri, Javi in po vseh teh krajih. Kitajci in Filipinci so pokazali, da ni samo belokožec sposoben za moderne načine dela in vojskovanja. Če bi bile javanske in burmejske vojske imele tanke in letala, če bi bili z njimi ustanovili nekoliko oklopnih divizij, če bi jim bili dali lahke in težke topove, jih izurili v pomožnih strokah in v zdravilstvu, bi bili Japonci naleteli na silo, s katero ne bi bili opravili v treh mesecih, Singapore ne bi bil kapituliral, Avstralija ne bi bila bombardirana in Indija ne bi bila ogrožena.

Ko je vojna na vzhodu izbruhnila, je bilo prepozno za to. Cena za stare grehe je velika. Mnogo, sila mnogo je moralo biti izgubljenega, preden bo mogoče pridobivati. Te izgube so pa tudi šola za bodočnost, ki bo morala—tudi za rjavokožce—biti vse drugačna od preteklosti.

Japonci butajo že na vrata Indije in Cripps razpravlja z Gandijem, z Nehrujem, z voditelji indijskih mohamedancev. Popraviti skuša stare grehe. Tudi tukaj je bilo skoraj nemogoče, ustreči Indijcem, ko je bila vojna že v teku. Položaj ni tako enostaven kot bi se zdelo po govorjenju antibritskih "prijateljev" Indije. Mnogo tega, kar se pripoveduje o angleškem gospodarstvu v Indiji, je debela laž. Res je, da je bila Indija v prejšnjih časih, zlasti v dobi "Vzhodno indijske kompanije" hudo izkoriščana in da se za njeno ljudstvo ni storilo skoraj nič. Toda to je preteklost. Pod pritiskom laboritov in mnogih liberalnih intelektualcev so se razmere temeljito izpremenile. Sedaj ima Anglija zelo malo gmotne koristi od Indije. Toda kar se je zanemarjalo v dolgi preteklosti, se ne da popraviti v kratki sedanosti. Bil je čas, ko so v Londonu brezbržno gledali verska in plemenska nasprotja, ko niso ganili z mezincem za ublažitev vsak napredek ovirajočega sistema kast in ko so smeli domači maharadže izžemati ljudstvo do krvi. In danes se zdi, da bi tisti hip, ko bi Anglija zapustila Indijo, izbruhnili najsrdečiji boji med mohamedanci in budisti in ker živi v Indiji blizu dvesto različnih plemen z različnimi jeziki, šegami, tradicijami in nazori, bi lahko nastala konfuzija brez primera.

Churchill je bil z ozirom na Indijo vedno konservativen; Cripps je odločen prijatelj njene neodvisnosti. Z ozirom na označena nasprotstva je pa njegova naloga titanska; reši naj vprašanje, kako naj se volk nasiti a da ostane koza cela. In rešitev je nujna. Če je mogoče, pridobiti indijske milijone za aktiven boj ob strani zaveznikov, je to udarec za Japonsko, katerega ne bi mogla preboleti. Če bi se bil začel sporazum med domačimi nasprotniki resno, sistematično, z dobro voljo pripravljati pred vsaj petdesetimi leti, bi bila danes rešitev lahka. Tako pa se reže Crippsu stari grehi v obraz. In Japonci sede na andamanskih otokih...

Ali naj vpričo vseh teh zmot in zamud upade pogum?

To je, kar so fašisti pričakovali. V Berlinu, v Rimu, v Tokiju se smatrajo za velike psihologe in vedno so računali z duševnimi faktorji enako kakor s svojimi petimi kolonami, s svojo razpredeno špijonažo, s svojo lažnjivo propagando in s svojimi oklopnimi armadami. Priznati se jim mora, da so dosegli velike uspehe. Toda tudi v njihovih računih so zmote, ki bodo prej ali slej povzročile propad fašizma.

Vse, kar so doslej dosegli, pripisujejo svojim lastnim velikanskim sposobnostim, pa so prezrli dejstvo, da so jim zmote njihovih nasprotnikov mnogo več pomagale kot vsa njihova

prizadevanja. Medtem ko so člani osišča vedno mislili na vojno in rop, so bile demokracije tako strastno pacifistične, da so žrtvovale za mir suknje in srajce, dokler ni prišlo do kože. Vso pravico so imele, da bi bile preprečile oboroževanje Nemčije, toda za to bi morda bilo treba nekoliko sile, pa so rajše zamižale. Ko je Japonska pogoltnila Mandžurijo, jim ne bi bil mogel nihče očitati agresivnosti, če bi bili pognali roparje čez morje, odkoder so prišli. Toda to bi bilo lahko sprožilo vojno na Daljnem vzhodu, pa so zaradi ljubega miru dovolili mikadovim militaristom, da so si ustvarili baze in se bolj temeljito pripravili za vojno, katero so v Londonu in Parizu mislili "preprečiti." Mlačnost v nastopu zoper Italijo ob priliki abesinskega grabeža in poznejši preklic vseh sankcij, "nevtralnost" v slučaju španske civilne vojne, pasivnost, ko so nacijski vojaki vkorakali v Porenje, molk ob pogoltanju Avstrije in naposled sramotno žrtvovanje Čehoslovaške—vse to so bila bogata darila, ki so pomagala fašizmu, da si je ustvaril vojno mašino, kakršne svet še nikdar ni poznal, medtem ko so demokracije z deklamacijami "čuvale" mir.

Toda domišljavi režiserji totalitarizma niso teh prispevkov nikdar vpisali v svoje knjige in to je bila napaka. Kajti če bi bili malo manj zatelebani sami vase in v svojo velikost, bi se jim morda bilo posvetilo, da se demokracije lahko motijo, včasih hudo motijo, ampak da znajo popraviti svoje zmote kakor jih diktatorji nikdar ne znajo. Ko se je Anglija resno uprla in so ji Zedinjene države prišle na pomoč, je osišče izgubilo vse koristi, katere je dotlej imelo od popuščanja in s tem spojenih materialnih in moralnih podpor. Arzenalu fašizma se je s tem zaprl eden najvažnejših virov, a niti geopolitični institut ni spoznal te bistvene izpremembe.

Veliki psihologi v Berlinu in Tokiju—Rim je med tem že izgubil vsak pomen—misleči, da poznajo človeško naturo, so cenili terorizem enako visoko kakor quislinge in lavale, kajti kakor vse drugo, presojaajo tudi človeško dušo le z diktatorskega stališča. Ampak obzorje, ki se odpira s tega mesta, je skrajno omejeno in zaradi tega so storili drugo usodepolno napako. Namesto da bi bilo zverinsko nasilstvo prisililo demokracije na kolena, je le podžgalo njih odporno voljo in postoterilo njih moralno moč, brez katere je na koncu konca vsako vojno prizadevanje obsojeno na zlom. Ubijanje otrok, žena in starcev, izum fašizma, je izzvalo Kitajce v cunjah na čudoviti odpor, ki dela že peto leto mikadovim osvojevalcem največje preglavice. Bombardiranje in požiganje odprtih mest je iz flegmatičnih Angležev naredilo zagrižene bojovnike, ki so prekrizali najskrbnejše Hitlerjeve in Hessove račune. Divjaštvo nacijskih tolp

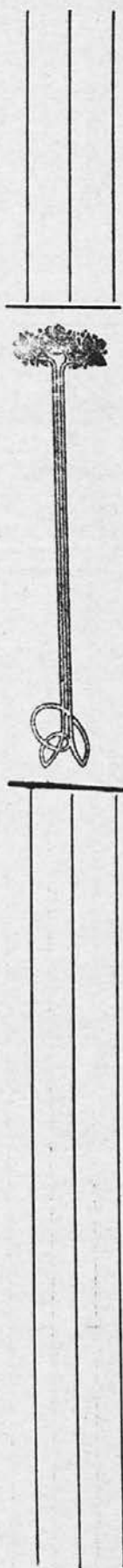
je zedinilo ljudstva sovjetske zveze kakor še nikdar niso bila zedinjena in namesto pričakovane revolucije se je v Rusiji dvignila železna fronta, ob kateri se razbijajo nacijske lobanje. Barbarske metode iztrebljevanja so povzročile čudež sodelovanja Rusov in Poljakov, spravile so generala Mihajlovića na površje in pomagale, ustvariti tretjo fronto njegovih četnikov, ki postajajo od dne do dne resnejša sila v načrtih za osvoboditev Evrope. Japonske brutalnosti so naletale na MacArthurja in ga pomagale dvigniti na mesto, s katerega se piše japonskemu imperijalizmu "mene tekel upharsin."

Diktatorji so mislili, da bo to njihova vojna. Kar store bogovi, mora vedno biti prav; kar nameravajo, se mora izvršiti, kar so sklenili, se mora zgoditi. Pa se je obrnilo in postala je vojna narodov. Že to bi jim lahko pokazalo, da je njihovo božanstvo jalovo; ampak Cezarjev in Napoleonov v naših umobolnicah ne odvrne od njihove utvare nobena realnost—Cezarji in Napoleoni ostanejo, tudi če bi se zemlja udrla pod njimi in nebo zrušilo nad njimi. Neomajna trma je njihova krepost in njihova slabost.

Demokracije plačujejo drago ceno za svoje zmote, toda spoznavajo jih in to jim daje možnost in voljo, da jih popravijo. Zamude so jih grdo zadržale in ugladile sovražnikom dolg kos pota; toda ko so jim posledice obotavljanja postale jasne, so si zavihale rokave in pohitele, da dvakrat in trikrat nadomestijo zamujeno.

Diktatorji so razprostrli zemljevide in dejali: Tukaj je premog, tam je olje. Tu so roke, ki znajo orati, tam so druge, ki kujejo železo. Sužnji nam bodo posejali polja, sužnji nam bodo vlivali topove. Biči švigajo nad hrbti in biriči vlečejo na ušesa. Pa vendar se sužnji kujajo in včasih naravnost spuntajo; sužnji niso nikdar ljubili svojih gospodarjev. Ne z biči ne z vešali se ne more oploditi zemlja in kljub pohlapčenim milijonom postajajo porcije manjše in manjše v Nemčiji, v Italiji, na Japonskem. Tudi podvržena ljudstva stradajo, toda njih delavci in kmetje vedo, da se jim ne bi nič bolje godilo, tudi če bi pridelali stokrat več žita in krompirja, tudi če ne bi eksplodiral ne en top, ki pride izpod njihovih rok in se ne bi iztiril noben vlak z municijo za njihove gospodarje. Da se bo njim, ali vsaj njih otrokom kdaj bolje godilo, mora biti odpravljena sužnost in rašči doprinašajo žrtve v ta namen kot za podaljšanje trpljenja. Diktatorji pa vztrajajo v svoji zmoti in ker so diktatorji, je ne morejo popraviti.

Demokratski narodi vedo, da se morejo zanašati le sami nase in da ne bo zanje storjeno nič, česar ne bodo sami storili. Nobena suženjska rabota ni v njihovih načrtih in zato se jim ni treba bati, da bo pokvarjeno, kar sami izdelajo.

Nemci in Japonci so zmagovali in uspehi, večinoma ceneni, so jim vtepli vero, da so nepremagljivi. In dokler zmagujejo, so ponosni, polni upov, prosti glodajočih dvomov in morečih skrbi. Bodočnost bo svetla, drugače ne more biti. Vsaka misel na možnost poraza je izključena...

Zavezniški narodi so pili grenko vino izgub in prevar. Če bi jim bilo zastrupilo kri in živce, bi bili izgubljeni in njih usoda bi bila že zapečaten. A porazi jih niso pobili, temveč so jih le naučili, da se zmaga ne doseže z lahkoto in pripravili so se na napore. Če vztrajajo pri tem—in nikjer se ne kaže slabost, ki bi opravičevala dvom—bodo njih žrtve poplačane. Onemu, ki se je upijanil zmage, pa preti največja nevarnost. Poraz porodi osupnenje, razočaranje, dvom; zaupanje peša, vera v nepremagljivost se omaje, prikaže se strah in če potrka na vrata v času utrujenosti, je le dober sunek potreben za polom. Zgodovina italijanskih bojov na Grškem izpričuje tragedijo porušene morale. Povesti o splošni strahopetnosti Italijanov so bajke. Kadar so Italijani vedeli, za kaj se bojujejo, ni bilo v njihovih vrstah nič manj hrabrosti kot v drugih armadah, Garibaldijeve čete so to v težavnih razmerah jasno dokazale. Na Grškem so začetkoma napredovali. Potem so prišle izgube in umikanje. Kjer koli so se utaborili, so jim bili Evzoni za petami. V prvih dneh je bila njih vera v zmago mogočna. Če ne bi bila tako velika, se ne bi bila pretvorila v tako brezupnost po nekaterih porazih, da ni moglo nobeno pojačenje, nobena izpremembra poveljstva, nobeno fašistično navduševanje preprečiti poloma. Kar se je primerilo Italijanom, se lahko ponovi pri Nemcih, pri Japoncih, pri vseh njihovih po sili zaveznikih. Leta 1918 je Nemčija potrdila tako možnost...

Zmaga je sedaj za zaveznike najvažnejša naloga in vse drugo se ji mora podrediti. Zmote preteklosti ne smejo ovirati naporov za zmago. Toda pozabiti se ne smejo, ker morajo služiti kot nauki za bodočnost. Nikdar več se ne smejo ponoviti, da ne povzroče enakih strašnih posledic kot jih doživljamo sedaj. Sklep, da se ne ponove, pa ne zadostuje; storiti je treba vse, kar je potrebno, da postane njih ponovitev nemogoča. Svobodni narodi se ne bojujejo za to, da se vrne, kar je bilo in da navežemo življenje tam, kjer je bilo jeseni 1939 pretrgano. Dogodki naših let so pokazali, da tak svet, kakršen je bil pred najbolj krvavim spopadom, ni bil varen in da ga je treba od temelja preurediti tako, da postane enaka groza nemogoča. Samoodločevanje narodov se ne sme tolmačiti tako, da bi vsaka roparska tolpa lahko začela pustošiti, kadar koli "sama tako odloči." Na drugi strani

pa samoodločevanje v lastnih zadevah ne sme veljati le za "izbrane" narode, temveč v enaki meri za vsa ljudstva sveta. Kakor ima vsak posameznik pravico do vse svobode, kolikor ne ovira enake svobode drugih in kakor mora vsak posameznik prilagoditi svoje življenje potrebam splošnosti, bodo tudi vsi narodi morali imeti enako svobodo v svojem lastnem okvirju, vsak pa bo moral žrtvovati toliko suverenosti, da bo uspešno sodelovanje v prid vsega sveta zagotovljeno.

Tak svet ni prazna utopija. Prav tako je mogoč kakor dobro urejen dom družine. Kar je izvedljivo v malem, je mogoče v velikem. Red, ki se more vzdrževati v Zatičini in v Celju, v Šanghaju in Canberri, v Londonu in New Yorku, se lahko vzdržuje v federiranem svetu. Za uresničenje takega sveta ni noben napor prevelik in le takega cilja so vredne ogromne žrtve, ki jih človeštvo doprinaša sedaj.

Kadar bodo narodi imeli tak skupen dom, se bodo tudi na naše zmote in zamude lahko ozirali z bolj prizanesljivimi očmi, kajti—čtetudi negativno—so naposled vendar doprinesle delež k spoznanju najosnovnejših potreb človeštva.

Odmevi

Kristanov večer—Mea culpa . . . Ruska vojna pomoč—Organizacija za zaščito naših manjšin —"Proletarčeva" kritika

V ŽIVLJENJU slehernega človeka, ki je vpregel svoje zmožnosti pred voz človeškega napredka, so temni trenutki, ko mu srce žalostno drhti pod pezo razočaranj in ko se njegov duh zvija nalik črvu v agoniji dvomov, vprašujoč se: Čemu ta trud? Čemu te muke? Ali se sploh splača, da se človek ubija in muči, trudi in poti—za kaj? Čemu? Ko pa ne vemo, odkod in kam; ko pa tavamo le iz ene črne noči v še bolj črne noči, se plazimo iz blatnih kotanj v še bolj močvirne globeli in bolj in bolj tonemo v močvirju lastnega neznanja, nevednosti in omejenosti! Ali bi ne bilo bolje, dvigniti roke, se podati?

Ampak človek je trdoživo bitje. Razočaranja ga zaskelijo, za hip, morda za dva hipa mu bo noga v negotovosti in dvomih oklevala, toda že se zbudi v njem stari borec, stari upornik in odločno spregovori: Kdo pravi, da ne vem, za kaj se borim? Človeštvo mora iti naprej! Za to se borim, trudim, mučim in potim. Za-

man? Kdo je izustil to laž? Mar ne gre človeštvo vedno naprej—vzlic črnim nočem, ki so mu tako često zastirale pogled v bodočnost, mu zatemnjevale obzorje, da se je zdelo, kakor bi bila pokrila vesoljni svet večna noč? Gotovo! Ali naj torej obupujem, če se slučajno pripodi izza obzorje nekaj temnih oblakov? Kaj še! Človeštvo mora iti naprej!

In človek vztraja, nameri korak naprej—skozi noč proti svetli zarji novega jutra.

Potem pa se včasih zgodi, da tak človek doživi zadoščenje, da se le ni trudil zaman, da doživi zadoščenje, kakršno je doživel 11. aprila *Elbin Kristan*, mož, o katerem se sme reči, da večjega Slovenca od njega ni rodila nobena slovenska mati. Kajti večer, ki je bil prirejen v čast njemu, 75-letniku Kristanu, ni bil eden tistih običajnih slavnostnih večerov, na katerih kraljujeta prisiljenost in dolgočasje, temveč spontan izliv narodove hvaležnosti napram svojemu velikemu sinu, ki mu je vse svoje življenje tako nesebično z obema rokama delil bisere in dragulje iz neizčrpne zakladnice svoje velike duše.

Na banketu smo opazili različne obraze, ljudi različnih mnenj, nazorov, barv in barvnih odtenkov, ampak bilo je očitno, da je vse preveč ena sama misel: Čast Etbinu Kristanu, največjemu Slovencu in Jugoslovancu naših dni! Čast njemu in prisrčna hvala Usodi, ki nam ga je dala! Da bi še dolgo živel ter nas bogatil iz zakladnice svojih bogatih zmožnosti in izkušenj!

In ta misel je bila iskrena, je vrela prav iz src, iz duš navzočih, čeprav se nekateri izmed njih niso vedno strinjali s slavljenecem večera in mu je marsikdo v življenju kdaj trpko nasprotoval. Ampak tisti večer je bilo vse to pozabljeno in pred očmi vseh je lebdelo eno samo dejstvo: da smo imeli v svoji sredi velikega Slovenca in Jugoslovana ETBINA KRISTANA.

Vzporedno s to glavno mislijo pa je prešinjala ozračje nalik stranski struji, ki spremelja glavni tok, druga misel: Čast tudi NJI, ki mu je bila vedno v oporo, ki ga je tolažila in bodrila v njegovih težkih urah in mu vedno stala ob strani—njegovi življenski tovarišici gospe Francki! Saj smo se zavedali, da je razumevala in požrtvovalna žena često tista, največkrat neopazna sila, ki pomaga možu s svojo vdanostjo in ljubeznijo preko najnevarnejših čeri in skozi najtežje, najtemnejše ure; da bi brez njene pomoči marsikateri mož nikdar ne prebredel vseh hudournikov življenja. Blagor mu, kdor je imel srečo, da je našel tako ženo. Etbin Kristan jo je imel—in zaslužil.

Te misli, deloma izgovorjene in deloma zgolj podrhtevajoče v srcih navzočih so tako silno prešinjale ozračje večera, da bi moral biti človek iz kamna, da bi jih ne čutil in da bi mu ne razgibale duše do najtišjih, najbolj skritih kotičkov. Da je slavljenec sam to morda bolj občutil kot kdo drugi je pokazal, ko je vstal, da se zahvali za ta krasni izliv ljubezni in spoštovanja pa so mu solze zalile oči in mu je glas trenutno malodane odpovedal.

Ta njegov govor! Bil je Visoka pesem najgloblje ljubezni do svojega ljudstva in človeštva in neomajane vere v vstajenje vseh, ki so danes zatirani in preganjani in mučeni in izkoriščani! Velik govor, vreden velikega moža! Večna škoda, da ni bilo pri mizi stenografa, da bi ga ohranil nam in zanamcem.

Bil je krasen večer, tako krasen, da tega

ni moč povedati z besedami. Človek je moral biti tam, da je to krasoto občutil. In če bi ne bila Cankarjeva ustanova v svojem kratkem življenju storila nič drugega kot omogočila ta večer, bi njeni ustanovitelji smeli reči, da je bil njen obstoj več kot opravičen—in Cankarjeva ustanova ni samo omogočila te nepozabne in v zgodovini ameriških Slovencev edinstvene kulturne manifestacije, temveč je priključila v življenje tudi danes edino slovensko leposlovno revijo "Cankarjev glasnik" ter z njo omogočila Kristanu, da je spet odprl bogato zakladnico svojih zmožnosti in izkušenj ter nas razkošno obdaroval z nešteti biseri znanja in lepote. Ali ni to zasluga, na kakršno bi bil lahko vsako ponosen?

"Cankarjev glasnik" se s svojim prvim urednikom in današnjim glavnim sotrudnikom vred prisrčno raduje krasnega priznanja, ki ga je bil deležen na večer 11. aprila leta 1942 v metropoli ameriških Slovencev—priznanja, ki je bilo v polni meri zaslužno.

Da bi Te nam Usoda še dolgo ohranila čilega in zdravega, sodrug Etbin!

* * *

Tekom Kristanovega večera je nekajkrat zazvenela tudi "Mea culpa, mea maxima culpa . . ." Prvi je udaril na to struno jugoslovanski častni konzul dr. Mally, ki je obžaloval, da se tako dolgo ni potrudil, da bi spoznal lik in delo Etbina Kristana in zaključil z ugotovitvijo: "Izgubo imam od tega jaz!" Nato pa se je oglasil še naš stari korenjak dr. Kern, priznal, da se je vsa ta leta, odkar imamo "Cankarjev glasnik," premalo zanimal zanj in obljubil, da mu bo v bodoče posvečal več pažnje. Upamo, da se bosta gospoda doktorja—in z njima vred vsi tisti, ki so doslej zanemarjali "Cankarjev glasnik"—poslej bolj živo zavedala njune kulturne dolžnosti napram naši edini leposlovni reviji ter ji aktivno pomagala do večjega uspeha in lažjega obstanka.

* * *

Ruska vojna pomoč (Russian War Relief, Inc.) je centralna organizacija v New Yorku, katere namen je, zbirati denarna sredstva za nakup zdravniških inštrumentov in drugih zdravniških potrebščin za Sovjetsko Rusijo. Organizacija, ki posluje z odobritvijo zvezne vlade in katero podpira na stotine najodličnejših Amerikancev, ima podružnice v vseh večjih ameriških mestih in tudi v Cleve-

landu, kjer ji načeljuje bivši župan Blythin. Doslej je zbrala nad \$900,000 in poslala v Rusijo potrebščin v vrednosti nad \$300,000, dočim bodo nadaljnje pošiljke odpravljene tja, čim bodo na razpolago potrebne ladje. Clevelandska podružnica si je zadala nalogo, zbrati v ta namen \$150,000.

Pred kratkim pa se je ustanovila v Clevelandu še slovenska podružnica clevelandskega odbora Ruske vojne pomoči, katere cilj je, pridobiti za sodelovanje slovenske kulturne, gospodarske in druge organizacije v mestu in okolici. Geslo slovenske podružnice je: "Pomagajmo armadi in ljudstvu Sovjetske Rusije, ker s tem pomagamo samim sebi, zavezniški stvari in pa stvari jugoslovanskega ljudstva!" Upamo, da bo imela slovenska podružnica pri svojem delu mnogo uspeha in da njen apel nikjer ne bo naletel na gluha ušesa.

Dne 13. maja bo priredil clevelandski odbor Ruske vojne pomoči masni ljudski shod v Public Hallu, na katerem bosta nastopila kot glavna govornika ruski poslanik v Washingtonu Maxim Litvinov in bivši ameriški poslanik v Moskvi Joseph Davis. Pričakuje se, da bo ta shod ena največja manifestacij te vrste v zgodovini Clevelanda in "Cankarjev glasnik" priporoča clevelandskim Slovencem, da se ga udeležijo v častnem številu. Pokažimo, da se zavedamo silne važnosti junaške borbe ruskega ljudstva proti Hitlerjevemu totalitarskim hordam in pomagajmo napolniti Public Hall do zadnjega kotička!

* * *

Iz New Yorka smo prejeli pismo od Udru-

ženja za obranu jugoslovenskih manjina (Defense Alliance for the Yugoslav Minorities), v katerem se poziva istrske in goriške Slovence in Hrvate, da pristopijo k ti organizaciji. Pismo pojasnjuje, da je njen namen, zastopati in braniti interese in težnje naših narodnostnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski in delovati na tem, da pridejo pod okrilje nove Jugoslavije, obenem pa pomagati tistim našim priseljencem, ki imajo neprilike samo zaradi tega, ker so tehnično državljanji Ameriki sovražnih držav. Tajnica organizacije je Mary Vidošič, po rodu Istranka iz Lovrana in njen naslov je: 8 West 40th street, Room 808, New York City.

* * *

Naš članek "Borba se tiče vseh, ne samo nekaterih!", ki je bil objavljen v marčni številki, je bil deležen kritike v "Proletarcu," češ da so bili uvodni odstavki napisani v protidelavskem duhu, dasi je bila osnovna misel članka zdrava. Uredništvo "Cankarjevega glasnika" prizna, da je bil uvod res dokaj neroden in da bi bilo bolje, da ga ni bilo, vzlic temu pa smatra, da ni bilo pravično niti kolegijalno, vreči "C. G." zaradi ene same zmote v isti koš z nazadnjaško čikaško "Tribuno"! To je tudi naš edini ugovor proti "Proletarčevi" kritiki. Drugače smo pa vedno pripravljeni hvaležno vzeti na znanje vsako stvarno in pravično kritiko, saj se zavedamo, da smo vsi ljudje podvrženi zmotam in da nam je vsled tega kritika potrebna.

"Mrtva emigracija"

II.

V PRVEM ČLANKU pod gornjim naslovom sem povdaril, da ne goji slovenski priseljenec v Ameriki nobenih maščevalnih naklepov proti stari domovini, ker ga je tako zanemarjala. V potezah njegovega značaja so sicer razne hibe, toda maščevalnosti ni med njimi. Ko je uvidel, da je tamkaj umrlo zanimanje zanj, za njegova dejanja in nehanja, je sicer malce pogodrnjal, nato se pa vdal v svojo usodo, češ, nemara bo res najbolje, da pozabimo drug na drugega; naposled nas loči-

jo velike razdalje in dočim so oni ostali v svojem rodnem svetu, smo mi našli novo domovino v novem svetu, v Ameriki, kjer imamo svoje domove, svoje družine in kjer bomo tudi—pokopani. Tako je bil ta problem za našega človeka rešen brez hudih notranjih bojov in bolečin. Naš človek je bil pač vedno velik realist; vrh tega pa je bil tudi pre-zaposlen z bojem za obstanek, življenjem v ameriške razmere in uresničevanjem svojih lastnih sanj in zamisli bodisi na kulturnem ali gospodarskem polju, da bi utegnil pretakati

sentimentalne solze ali gojiti maščevalne naklepe.

Tudi njegovi intelektualni predstavniki, ki so sicer mnogo bolj občutili tragiko tega odtujevanja, niso zaradi tega potratili preveč vzdihov niti se posebno jezili. Sempatja je pogledala iz kakega članka bodica, namenjena stari domovini; in včasih je zablestela kaplja grenkobe v naši skromni književnosti, se oglašil bežen vzdih, pritažena tožba. Toda tempo ameriškega življenja je bil preveč dinamičen in svet zadnjih desetletij preveč krčevito razgiban, da bi se mogel človek zakleniti v svojo čumnato in v samoti njenih sten objokovati svojo usdo—usodo, ki je bila daleč od najslabše, ki bi si jo človek mogel želeči, čeprav nas je kot Slovence zapisala neizogibni smrti. Za kaj takega je bilo v nas vse preveč zdravega življenja, živega zanimanja za vse, kar se je dogajalo okrog nas in volje do udejstvovanja, do polnega izživiljanja v tem svetu, v katerem smo se bili znašli po sili razmer. Tako smo nazadnje v tem zanimivem vrvežu življenja preslišali še tiste redke srčne utripe, ki so nas na redke čase opozarjali na vedno naraščajoči prepad med nami in "starim krajem," dočim smo one tamkaj že kar opravičevali, rekoč: Kdo bi jim zameril, če se ne utegnejo pobrigati za nas, ko pa imajo svojih lastnih skrbi in težav zvrhano mero?

Ampak to ne pomeni, da smo popolnoma odmrli. Kaj še! Dovolj je, da pobrsirate po našem tisku zadnjih dveh desetletij, pa boste spoznali, da smo se slej ko prej nadvse živo zanimali za vse, kar se je dogajalo v naši prvotni domovini. Nemalokrat smo si zaradi stare domovine skočili v lase! Najbolj pa se je pokazalo, da še nismo "mrtva emigracija," ko so začeli pretiti Jugoslaviji pogubni oblaki totalitarne agresivnosti.

Ko je postalo očitno, da obhajajo vlado slabičev v Beogradu slabosti in da se nagiblje h kompromisu s Hitlerjem, je naš tisk povzdignil svoj glas: Naj se zgodi kar koli—Jugoslavija ne sme kapitulirati pred totalitarsko agresivnostjo! — In ko je vlada slabičev padla, je tisti tisk navdušeno pozdravil ljudsko revolucijo, ki je to povzročila in obljubil prerojeni Jugoslaviji svojo polno oporo.

Potem je završalo. Nad Jugoslavijo je prihrumela strašna totalitarska povodenj. Ameri-

ški Slovenci smo prepadeni sledili sliki groznega razdejanja, ki ga je puščala za seboj in solze žalosti in ogorčenja so nam zalile oči. Toda že tisti hip smo se zavedli—isti stari realisti kot vedno!—dejstva, da se s solzami nič ne opravi, temveč da si bo treba zavihati rokave ter se podati na delo.

Ustanovljena je bila pomožna organizacija pod imenom Jugoslovanski pomožni odbor. Prvič v polstoletni zgodovini ameriških Slovencev se je zgodilo, da so si ljudje in organizacije diametralno nasprotnih nazorov segli v roke ter se podali na skupno delo za skupno stvar—pomoč pogaženi, vendar še ne dokončno premagani Jugoslaviji. Začelo se je pisati in govoriti tudi o skupni politični akciji, toda ta ideja je začasno obtičala na mrtvi točki. Dalje je bilo tu napisano in igrano prvo dramsko delo, ki slika trpljenje podjarmljenega slovenskega ljudstva in njegov odpor proti krutemu zatiralcu—delo, ki morda ni noben biser dramske literature, zato pa iskren dokument našega sočuvstvovanja z usodo našega nesrečnega naroda in naše pripravljenosti, pomagati mu v črni noči njegove Golgote.

Tako je slovenska "mrtva emigracija" v Ameriki spregovorila popolnoma po svojem lastnem nagibu, ker je sodoživljala vso pezo strašne nesreče, ki je udarila staro domovino, kateri je v ti nesreči želela pomagati!

Na žalost tudi pri nas ne gre vedno vse gladko in tako je tudi v tem slučaju sledila dobi prvotnega navdušenja za stvar doba bolj ali manj očitnega mrtvila, katere še nismo prebredli. Vzrokov, ki so dovedli do tega stanja, je bilo več. Amerika je bila napadena in ker smo čutili, da je njen boj obenem naš boj za obstanek in prostost, smo usmerili velik del svoje pozornosti v ta pravec. Drugi vzrok je malone otipljivo nezaupanje, ki ga goji naš človek do današnjih uradnih predstavnikov Jugoslavije. Naš človek ima na jeziku vprašanja, na katera bi mu mogli odgovoriti samo oni; vrh tega se je nalezal predsodkov, katerih ne more razpršiti nihče, kateremu niso znane vse karte, ki jih drži v rokah—ali v rokavu—to jugoslovansko uradno predstavništvo.

Zato bo zlasti vsaka politična akcija v pomoč Jugoslaviji naletela na težavne ovire. Naš človek se je navadil, gledati na stvari s

kritičnim očesom in preden ga morete navdušiti za neko stvar, ga je treba zanjo pridobiti. Tega se pa ne doseže z lepimi govori in članki, temveč se je treba našemu človeku odkrito

približati ter se potruditi, spoznati njegovo mišljenje in razpršiti njegove predsodke. Predvsem je treba položiti na mizo vse karte.

I. J.

Juanita

JAKOB ZUPANČIČ

"Malo hitreje, doktore!"

Tovariš je stal pri vratih in nekako zavidljivo gledal Arturja, ki mu je živahna bolničarka zavezovala kravato.

"Ob eni je vstopnina zvišana—in pri dvanajstih copakih mesečno, šteje vsak cent."

"Kam pa—v Palace, kjer so ljubezenski umori mogoči i na galeriji, ali pa v Playhouse, kjer bodeta videla, da se me ženske znamo žrtvovati tudi v najhujšem."

"Oh, 'Leningrajsko devojko' sva že videla," je tolmačil mladi doktor pri vratih. "Danes greva na študijsko turnejo—v Rialto. Kot zdravnika bova—vsaj zase—ugotovila, če je Mala Rožica v New Yorku imel prav, da je razpisal kontumac nad burleskami."

Edna se je zdrznila. Kot bi hotela zadržati zaročenca, je njena desnica obtičala na Arturjevi rami. A premagala se je. Mlada zdravnika sta odšla, ne da bi opazila njeno razburjenje.

Dolgo je stala ob oknu. Tam doli se raztezajo med vrstami razpadajočih hiš okrajna bolnišnica. Kakor da bi duh po kloroformu segal prav do te skromne sobe, se ji zdi. In vendar se ta duh drži njene uniforme—da, vsega njenega življenja.

Ne, saj se ne pritožuje nad svojim bolničarskim delom. Tako potrebno je in četudi skromno plačano, pa nadomestijo to hvaležni pogledi bolnika, bolnice. Kar jo v resnici tare, je to njeno življenje z Arturjem.

Rada se imata, skupaj delata—a poročiti se ne moreta. Vsa njegova plača znaša \$12 na mesec. Seveda soba, hrana in pranje perila—to je brezplačno. Toda kaj je dvanajst dolarjev? Treba v brivnico, včasih treba tudi novo obleko, čevlje. In zunanjega zaslužka ne sme imeti, daril tudi ne sme sprejemati—to se pravi, če bi bil na svetu kdo, da bi mu kaj daroval. To se pravi—razen nje. Ali ona mu lahko da le sebe . . . Bridko se je nasmehnila.

Sebe, vso svojo ljubezen . . . Toda dolar odločuje. Dolar je močnejši . . .

A le še malo potrpljenja—samo pol leta, pa bo konec te vajeniške dobe. Proste bodo njegove roke, da jo objamejo ne le kot ljubico, marveč kot svojo ženo . . .

Obrnila se je od okna. Naglo je poiskala v Sun gledališke oglase. Da, tu je:

C H A R M I N G

— — J U A N I T A — —

The one and only Golden Glamour Girl

"Pepe le Moko bi prav tako lahko kolo vratil po pariškem Montmartru pred zasedenjem; čemu ga seliti v Alžir?" je šepnil Artur, ki je že videl Pariz. A film je že končan. Petminutni odmor, da si lahko ogledaš sosede. Hm, vsi oddelki vojaške sile so tu zastopani...

Mlada zdravnika sta z zanimanjem sledila oderskemu sporedu: slikovit balet v narodnih barvah—par več ali manj sugestivnih pesmi in prizorov—akrobatka, ki se je zdela, kakor da je vsa iz mehkega kavčuka, kajti glavo je hrbtoma lahko spravila prav v kot, kjer se nogi združita. Za njo je nastopila "umetnica v slačenju"—bolj zalite postave in vulgarnih kretenj.

Bobni zaropčejo. Barvni žarometi se osredotočijo na magnetu, ki je privlekel večino navzočih: Juanita! Poje o kabalerih in donih—z jako poudarjenim akcentom. Saj je iz Južne Amerike . . . Navadno si predstavljamo senorite odondot kot črno laske, ta pa ima dolge svetlorjave lase. Glas je sicer nežen, vendar nič izrednega. Telo pa—hm, ko se v prešernem plesu zneblja bluže in krila, brasijera in—kakor se pač tisti koščki oblačila imenujejo—no, telesce je lepo. Tako misli precej gledalcev,

ki si dajejo duška z vzkliki, nerazločnimi a navzlic temu razumljivimi.

Mladi zdravnik se je ozrl na Arturja, pa se je silno začudil. Artur se je z obema rokama krčevito oprijel naslonjala pred seboj, oči so mu bile kot prilepljene na skoro že čisto nagi plesalki. Zgledalo je, da se bliščeči zvezdici na Juanitinih prsih odsevata v Arturjevih očeh.

Zaključna točka programa je bila patrijotsko zasnovana. Vse je bilo odeto z zastavami. Stric Sam je bil na odru, pa vse plesalke z Juanito v sredi ...

"Prosim, oprostite, tovariši. Imam opravek. Na svidenje!" In že se je Artur pomešal v množici.

Par minut kasneje je sedel v oblačilni sobi št. 1 zadaj za odrom.

Juanita je bila menda navajena moških obiskov, kajti niti dobro ga ni pogledala in prav nič se ni obotavljala, četudi so ji bile prsi nage, ko je pred ogledalom snemala iskreči zvezdici s prsnih bradavic.

Ni se mogel več premagovati. Stopil je tik nje: "Ivanka! Zakaj? Kako?! ..."

Zvezdica ji je padla iz roke in na tla pred Arturjeve noge. Z naglo kretnjo je ogrnila baržunast plašč preko golih ramen.

"Artur! — Ti!?"

"Kaj bi skrivala svoje čare! Saj si jih pred četrt ure z nasmeškom ponujala stoterim pohotnežem!" Besno je stopil na svetlikajočo se zvezdico na tleh in jo zdrobil.

"Artur, ne očitaj, prosim te! Skušaj razumeti: Doma ste imeli psa. Ali si se kdaj sramoval sleči se vpričo vašega Sultana? Vidiš—vse tiste tam smatram za živali. Saj je nebrzdana pohotnost živalska, ne?"

"Tako torej, Ivanka! Izbrala si si lep poklic. Streči pasji hotljivosti — fej! Ti, ki ..."

Skočila je k njemu pa mu pritisnila svojo dlan na usta. "Molči! Molči in poslušaj. Ko zveš vse do konca, se lahko izvrvaš, če se že izvrvati moraš." In je se je polastila razdraženost.

*

Sedela sta v Srebrnem baru. Njegov srd se je nekoliko polegel. Lotevala se ga je potrto in razdvojenost. In sram ga je bilo ...

"Slabič sem!" si je na tihem očital. "Pred dobre pol ure še sem ji naglašal njeno cenenost in prostaštvo—zdaj se divim, da smem biti v njeni bližini ... Nečimernost sem ji očital, 'Svi-

la in baržun in kič, to so tvoji ideali; pa lokali, kjer se lahko kažeš in bleščiš'—pa sem jo povedel tu noter, da se bom svetil v njenem blesku ... Na široko sem zeval, a zdaj goltam zrak. Vrh tega nisem pomislil, da se ne morem peteliniti z borimi tremi dolarji in nekaj centi v žepu. Preklete vse skupaj! Še malo, pa bi šel ropat in pobijati, ali če bi bil ženska, kazat svojo nagoto ..."

Ivankinim očem ni ušla njegova zaskrbljenost. Čeprav se je prikrival, je prestregla njegov napeti pogled, ki ga je vrgel na plačilni listek.

"Aha, računa," se je namuzala. "Torej je še vedno v tesnih razmerah ..."

"Zakaj si iznenada postal tako tih?" ga je čez čas nežno vprašala, pa pri tem smehljuje se potisnila desetek pod njegov kozarec. Brez presledka je hitela dalje: "Se spominjaš prijaznega minnesotskega mesteca? Najinih šolskih let? Se spominjaš one male slaščičarne na vogalu, kamor sva hodila na sladoled in kjer sva drug drugemu pomagala iz denarnih stisk? Ah, to se spomini! Pravi dragulji ..."

Nervozno je odmahnil z roko. "Vse v znamenju draguljev! Še svoj spomin si si ovesila z njimi. Ne maram tvojega ..."

"No, no, nikar se zopet ne razburjaj. Meni na ljubo naroči—naroči šampanjca, če hočeš," je dejala proseče, pa ga pobožala po roki ter s tem zavrla ves njegov nadaljnji odpor in grenkobo, ki mu je silila na jezik.

Pil je, a več ko je pil, bolj trezne in jasne so bile njegove misli—vsaj tako se mu je zdelo. Le izhoda, rešitve ni in ni mogel dozreti.

Ivanka je bila njega prva resna ljubezen. On je odšel v Chicago študirati zdravilstvo. Ivanka je dobila šolnino na glasbenem zavodu v New Yorku. Dopisovala sta si—slišal jo je na radio—nenadoma pa ni bilo več glasu o njej, kot da se je potopila, zgubila, kot se zgubi dnevno vsaj pol tucata deklet v takih vlemestih. Tudi pošta jo je iskala zaman; dobival je svoja njej poslana pisma nazaj.

Ivanka mu ni nikoli tožila o kakih neuspehih ali zaprekah. Zato ni mogel vedeti, na koliko bridkih razočaranj je naletela. Operna pevka, prima donna je hotela postati. A so ji nazadnje povedali, da ima prešibak glas celo za koncertni oder, kamoli za operni. Na radio, kvečjemu na radio lahko poje in pa na odrih, kjer se poslužujejo mikrofona.

Tako je polagoma priromala v burlesko gledališče. A impresarijo z očesom za lepe telesne oblike, jo je pridobil, da je s slačenjem odkrivala svoje telesne čare občinstvu. Spočetka je nastopala pod imenom Jeanette. Kajti kot Parižanka je imela še več privlačne sile. A odkar smo v tesnejših stikih z Južno Ameriko, jo je impresarijo prekrstil v Juanito ter se preselil z njo iz New Yorka v Chicago. Tako je ves čas ohranila vsaj svoje ime, če že drugega ne . . .

*

Artur si je še precej časa radi nje belil glavo. Nazadnje pa se je udal in med neumornimi študijami in nočnim delom je polagoma njena slika pobledela zanj. Potem pa je prišla njena sestra učiti se za bolničarko.

Edna je bila mlajša, odločna in resna, lepo razvita, četudi ne taka lepota kot njena včasih preživahna sestra Iavnka, ki je bila zdaj skoro docela pomaknjena v ozadje. Kajti z Edno sta bila—kot rojaka iz iste naselbine in radi podobnih poklicev—mnogo skupaj. Vse počasi je vzljubil Edno, dasi se je tega zavedel šele takrat, ko je zapazil, da mu iz njenih oči seva vse nekaj globljega kot prijateljstvo. In potem sta skupaj sanjala o lepi bodočnosti . . .

“Pa Edna ve, da si tu?”

“Da, pisala sem ji. Obiskala me je—enkrat. Sramuje se me. Povedala mi je, da je zaročena s—teboj . . .”

“Potem ve, da sva skupaj! Sedaj mi je tudi jasno, zakaj me je hotela ustaviti, ko sem se odpravljaj v Rialto.”

“Pojdi nazaj k sestri. Mene pozabi!”

“Pozabi? Da, mislil sem, da sem te že pozabil. Toda sedaj mi je jasno: na dnu srca si ti, samo ti. Edna se mi neskončno smili. Toda moje srce je tvoje, samo tvoje!”

“Ne, nikar!” Skušala mu je zmakniti roko, ki jo je rahlo božal.

Sledil je njenim očem.

Že prileten a vendar živahen možak, očitno gledališki igralec ali kaj podobnega, je stal ob baru in ju motril. Pokimal je natakarko, ki je takoj prinesel novo steklenico k njuni od treh strani skriti mizi. Nato je sam pristopil.

“Pardon, prosim. Toda v petnajstih minutah se moraš obleči za nastop, Juanita!”

“Obleči?” Artur se je skoro zadr. “Sleči hočete reči!”

“Ne, obleči, prav res obleči. Juanita ima

več na sebi, ko pride na oder, kot ima sedaj tu. Vidite, sukerji imajo večji in daljši užitek, če ima več komadov za sleči.”

Pesti so se skrčile Arturju in skoro glasno je zaškrtal z zobmi. Udaril bi tega tolstega prodajalca človeškega mesa, prav v sredo smehlajočega obraza bi ga sunil. Pa se je premagal: “In ko se slačiš, ‘Juanita,’ stakni ali snami še drugo zvezdo s prs . . . Ena je že itak zdrobljena—.”

“Prav je tako, Artur! Nisem te vredna, torej je bolje, da me sovražiš. Tako se vsaj laže za vselej razstaneva in živiva vsak svoje življenje.”

“Vsak svoje življenje . . .” Zakrohotal se je. “Jaz bom zdravil in blažil razbolena človeška telesa in duše—ti pa boš s svojo goloto dražila in izzivala živalske nagone v njih—.”

Pokimala je. “Vidiš,” je rekla trpko, “jarek med menoj in teboj je že tako globok in širok, da ga noben krst ne svetu ne premosti več.”

“Najina medsebojna ljubezen—” ugriznil se je v ustnice in utihnil. Porogljivi nasmeh, ki se je pozibal na impresarijevih mesnatih ustnicah, ga je vrgel iz tira in ga tako razkačil, da se je moral obrniti proč, če ne, bi se bil zakadil vanj.

Tako ni videl biserov, ki so zdrsnili po Ivankinih licih. Ni opazil, da se je morala opreti ob podboj, da jo je impresarij skoro vlekel preko ceste.

Porinil je steklenico proč od sebe; prevrnila se je, pa jo je naglo dvignil in si natočil. Brhka natakarkica se je muzala okrog njega, pa se ni zmenil zanjo.

*

Celo uro prepozno je prišel v bolnišnico. Službujoči zdravnik ga je že mislil primerno ošteti; ko pa je po skrbnem opazovanju zaslučil, da se za kolego pijanostjo skriva globoka duševna bol, ga je poslal domov.

V svoji sobi je vrgel klobuk na mizo, pa se je oblečen zavalil na posteljo. A ni imel obstanke. Dvignil se je, pa pograbil časopis, da bi se zamotil, raztresel in umiril. Debele črke velikega oglasa so ga zbudile prav v možgane: CHARMING JUANITA . . .

Prijel se je za glavo in naslonjen na mizo je zamižal. A ko je zopet odprl oči, je ugledal pred seboj bel listič, ki ga poprej ni videl. Vzel ga je v roko in čital, prečital do polovice,

tedaj šele je doumel, da se to pisanje tiče njega, da je namenjeno njemu. Zopet se je zganil, pa začel zopet od kraja.

Artur!

Nisem ti povedala, da je Ivanka tu. Hotela sem te zase, ker sem bila in sem še zmirom prepričana, da te globlje ljubim in bolje razumem ko ona. Toda danes si jo našel. In kot sentimentalna duša, kakršen si, boš seveda zopet njen. Moja sestra je, ne bom se torej z njo borila za Te. Deliti si Tebe tudi nočem z nobeno! Zato se na lepem umaknem. Danes potrebuje Amerika izkušene bolniške strežnice—pa grem in

upam, da bom tako hrabra kot Nataša ali vsaj kot Čížek v zadnjem ruskem filmu, ki sva ga videla skupaj.

Bodi srečen, ljubi Artur, in pozabi Edno.

Še preden je prišel do konca, se mu je zadnja sled alkohola kaj hitro izkadila. A jasnosti le ni hotelo biti. Ne, še vedno ga je moril dvom, še vedno je bil poln zmede. Vse se je vzlalo okrog ogromnega vprašaja: Edna ali Ivanka? Obe ljubi. A obe sta se umaknili iz njegovega življenja.

*

Drugo jutro je vložil prošnjo za zdravniško šaržo v zvezni armadi...

Ljubezen

IVAN JONTEZ

Ljubezen je življenja vir
in kril njegovih moč.
Brez nje bi nam zapel skovir
pogrebno pesem v noč.

Še zvezde in pa lunin sij
ji vence spletajo
in pevci gozdnih melodij
zahvalnice pojo.

Zato le o ljubezni poj
veselo in na glas.
In če si fant, se nič ne boj—
le pojdi k ljubi v vas!

Številka 225

ANNA P. KRASNA

SAMA NI VEDELA, kako je prišla tja. Nekomu v posredovalnici je plačala pet dolarjev, poslušala razmišljeno navodila za pot in nato odšla. Z zmirom se gibajočimi velikometropolskimi množicami se je zlila v eno in je pozabila, da je pravzaprav tujka v tem gluščem vrvežu. V downtownu je prišla z množicami na svetlo.

— Kakor krti iz svojih rovov, je pomislila. In potem se je spomnila, da mora poiskati Woolworthovo desetcentno verižnico. Skoro na smeh ji je šlo ob tej misli. Še nikdar ni delala v trgovini in čisto nič ni bila pripravljena na to, da jo morda res uposlajo. Bilo ji je vseeno, eno delo ali drugo, nobeno, kar jih je

mogla dobiti, ni bilo, kar bi mogla vsaj zdaleč smatrati za svoj zaželjen poklic. Poklic, o katerem je sanjala še kot otrok in potem vsa dolga leta skozi vojne in povojne čase, je bil zagreben v skupni gomili ciljev izgubljene generacije.

Sredi takih misli se je znašla pred upraviteljico, ki jo je s trgovsko-ledenim pogledom merila od nos do glave in izpraševala. Julija ji je odgovarjala kakor človek, katerega misli se bavijo s povsem drugimi stvarmi. Pa jo je upraviteljica vzlic tej vidni brezbrčnosti poslala v urad.

“Vidim, da niste še nikdar delali v trgovini, kjer je vse podvrženo mehanično delujo-

čemu sistemu, toda izgledate bistra dovolj za brzo prilagodenje. Torej shoot, izpolnite polo, ki vam jo bodo izročili v uradu in se nemudoma zglasite pri meni — če vas sprejemem, pričakujem, da greste na delo takoj.”

“Yes, ma’am.”

Uro pozneje so ji že dali uniformo s čepico in v petih minutah je stala že v tretje pred upraviteljico.

“V redu, miss Chase.”

Upraviteljica jo je zopet premerila s svojimi mrkohladnimi očmi.

“Izgledate čedno, bomo videli, kako bo šlo delo spod rok. Za menoj.”

Vodila jo je za dolgo, svetlo baro za prigrizke, mehke pijače in sladoled.

“Preddelavka vam bo pokazala, kar je treba in do večera bomo že vedeli, če ste za nas ali ne.”

Julija se je samo nasmehnila, govoriti tu, bi bilo popolnoma odveč.

Predelavka je bila videti čemerna ženska, postarana preko svojih let.

“Tu imate zvezek listkov in svinčnik; pri-trdite si oboje za predpasnik. Listke se rabi takole: 10, 20, 30, 35 itd. Vložke se zaznamuje z začetnimi črkami, n. pr.: TCT; TFWW; HW itd. Na koncu vsakega listka zapišite svoje številko.”

— 225, se je nasmehnila Julija sama pri sebi . . . imenitno, med številke sem zašla. Vse dni bom številčila in buljila v številke, žive številke, načečkane številke. Za spremembo bom nadevala vložke, točila kavo, pritiskala na kljuge in mešala pijače ter segala z zajemalkami sem in tja po te in one vrste sladoled. A najprej se bo treba vsemu temu priučiti, komplicirano se zdi tole moderno prigrizkarstvo. No, in potem bo treba hiteti . . . hiteti . . . hiteti.

Predelavkin glas pa je avtomatično brenčal:

“Tako registrirajte prodajo. Tako napravite to, tako ono.”

V teku pol ure je že bila za silo orijentirana.

Dozdevnost kompliciranosti je polagoma dajala mesto čisto navadni vsakdanjosti.

— Menda je z vsakim delom tako, je pomislila Julija in naglo packala maslo na kose kruha.

“Ne pozabite prepečenca na ražnju in

vložk med platami — in hitite, za božjo voljo hitite, pogledjte listkov . . . hitite.”

Julija je hitela, da se ji je vrtilo v glavi in so ji stale rosne kaplje na čelu. Ali naj je hitela še bolj, tam so zmirom ležali v vrsti listki s tistimi v naglici načečkanimi velikimi začetnicami, in raženj se je sukal avtomatično in dekleta — ne, številke — so klicale zdaj to zdaj ono naročilo.

— Tu je treba držati glavo skupaj ali pa jo človeku raztrgajo na kose, je zaključila Julija, pripravljena, da jo zvečer odslove.

Pa je niso odslovili. Določili so ji ure in so jo zjutraj poslali k zdravniku.

Tudi to je bilo Juliji novo.

Zdravnik je brenčal kakor predelavka:

“Ste imeli kdaj tifus?”

“Ne.”

“Tuberkulozo?”

“Ne.”

“Kako spolno bolezen?”

“Ne.”

Zatem je potegnil stran belo ogrinjalo, ki ji ga je nadela asistentka in jo začel preiskovati.

Imel je nekaj smisla za humor in ji je dejal, da si naj predstavlja, da stoji na suženjskem odru.

“In verjemite mi,” je pristavil smeje, “za visoko vsoto bi se vas dalo prodati.”

“Toda za Woolwortha nisem vredna več ko 28 centov na uro — če znam hiteti kot stroj seveda, drugače: O.”

“Haha! Imenitno povedano: vrednota brez sposobnosti strojne naglice: Zero. Haha! Fine. What a girl!”

S svojo mehko zdravniško dlanjo jo je oplazil po zdravem hrbtu ter jo odslovil:

“Good luck.”

“Hvala!”

Sledilo je še izpraševanje v uradu. Tisto skoro inkvizicijsko izpraševanje, ki hoče pro-dreti v vso človekovo sedanost in preteklost. — Ne daj božec, da bi verižnice dajale živeti kakemu nevrednemu individiju . . . služiti Woolworthu je čast, na katero ne sme pasti nobena senca bizniške ali moralne neetičnosti.

Julija je odgovarjala kakor se ji je zdelo prav in je bila polna sarkazma, ko se je vrnila popoldne med številke za baro.

“Potrjena?” so jo izpraševale številke mi-

mogrede, kadar ni bilo predelavke in upraviteljice v bližini.

"Potrjena kot dobro delujoč, še nič pokvarjen stroj dveh rok, nog, glave itd."

Številke so se smejale in zaeno mehnično ponavljale:

"Klobasice in zelje; puran v omaki; bananov sladoled, jagodno sodavico; vročo čokolado" itd. Brez nehanja.

In vmes se je neprestano vsajalo tisto napol prikrito, hinavsko-podlo brenčanje priganjalk. Roke številke pa so hitele in brzele z vročično strojno naglico, zakaj cenjeni odjemalci, ki so sedali na stolčke pred baro, so bili nestrpni in nejevoljni, ako jim ni bilo postreženo takoj. Julija se je včasih bežno ozrla po dolgi vrsti mencajočih ust in po ducatih mehnično se gibajočih rok in je spoznala, da se je je polotil čuden cinizem, odkar so jo postavili, številko med številke, za to svetlo-črno baro.

Gotovo, sama je bila člen in ud plemena, ki si je nadalo ime: Človek . . . ali . . . v vsakojake cunje našemljeno pleme je žvečilo in mencalo z ustmi in cinizem v številki se je krototal prešerno in rogajoče.

— Ljudje, človek . . . krona stvarstva . . . podoba božja . . . bunk! En sam pogled na to dolgo vrsto mencajočih ust vseh oblik zadostuje, da pameten človek izgubi rešpekt do vsake navlake, s katero se je okinčalo to sračje človeštvo. Koliko jih je med temi obrazi, ki sploh eksistirajo za kaj drugega kot za priskutno mencanje z ustmi? In zbog tega mencanja morajo te uboge številke noreti kot živi stroji. Sveti business prigrizkanja pa kopiči profit.

"Ah, ljudje smo res krasne kreature!"

Julija je spustila kljuko in svetlo belo steno je oškropila rjava čokolada. Številka poleg nje se je zasmejala.

"Kaj te je pičilo, 225?"

"Nič, za hip sem mislila, da se je glasno spozabil moj, well . . ."

"Cinizem številke . . . ne, moja draga, to je oddala moja postaja."

S smehom sta se zavrteli okrog in postregli predmetom svojega cinizma s čokolado.

225 pa je bila radovedna številka. Ko sta se zopet zavrteli proti steni je vprašala:

"Odkdaj pa tako misliš, Helen?"

"Odkar so me postavili za to baro."

Držali sta vsaka za svojo kljuko in gleda-

li, kako se polnita visoka kozarca s šumečo pijačo.

"Torej je to specifična bolezen številke, kaj, Helen?"

"Yep."

Tako so govorile številke. Odsekano. Pikro.

Juliji je to ugajalo.

Ob dveh popoldne so bile one, ki so prihajale na delo ob poldevetih, že tako izmučene, da druga druge niti pogledale niso. Delo pa je šlo splod rok v enakomernem tempu. Kadar se je zazdelo predelavki primerno, je nadomestila to in ono z začasno močjo za eno uro počitka. Sicer je imela na tabeli v počivalnici vsaka zapisano natančno porazdeljenost svojih ur, toda naval odjemalcev je bil od enajstih do dveh najhujši in zato se je za baro številke se tikajoče pravilo kaj rado zanemarilo.

To dejstvo je bilo prava muka za želodce začetnic.

Julija ni bila izjema. Zajtrkovala je navadno zelo malo in zgodaj, delala pa naglo kot stroj. Brzina je zahtevala od želodca-motorja več kurjave nego je je bil slednji navajen dobavljati doslej in posledica je bila vročičnost, ki je sušila usta in delala omotico v glavi. A Julija je imela močno voljo in dobre živce. Srečno je vselej premagala slabost, ki je mnogoteri drugi začetnici povzročila omedlevico. Nikdar ni pokazala z bolešno potezo, da jo davi vročina praznega želodca in mori nora naglica. Vedno je s smehom sprejela Kati, ki jo je vsak dan nadomestila za uro počitka.

In s šalo.

"Ti si moj Mesija, Kati . . . odrešenica trpečih."

Ali Kati je delala že par let pri Woolworthu za svetlo-črno baro. Naglica ji je razvala živce do jecljavosti. In doma je imela brezposelnega moža in dva otroka. Ni ji bilo več do šal. Pogledala je Julijo s svojimi modrimi, nekoliko otožnimi očmi in se nervozno nasmehnila.

"Počakaj, da boš tu par mesecev. Ne bo se ti ljubilo smejati. In ne šaliti."

"Zašla sem torej v kraj izgubljenih nasmehov . . . Tragično."

Kati se je nasmejela z desno stranjo svojega čednega obraza. Julija se je rinila med gnečo odjemalcev proti vratom z napisom: Samo za uslužbenice. Stekla je po stopnicah do

avtomatične ure, vtaknila v zarezo svojo karto in pritisnila kljuko.

Dink! je škrtnila ura tako rezko, da si je Julija podzavedno položila prosto roko čez uho. Šinila je gor po drugih stopnicah v počivalnico.

"Številka 225, prosim."

Matrona je nejevoljno vstala od svojega dela in poiskala torbico in južino dvestopetindvajseti. Potem je godrnjaje zaklepala omaro.

"Tak nered s temi dekleti za baro, nikdar niso točne."

Dvestopetindvajseta je molče odvijala skromno južino ter s sarkastičnim smehljajem na ustnicah gledala matrono.

"No, vi morda mislite, da je to šala zame... jaz imam tudi svoje delo — pogledjte!"

Julija se je ozrla na kup cukrčkov, kričavega papirja in igrač, katere je matrona v prostem času urejevala za izložbeno okno.

"Verjamem, neprijetno delo so vam naprtili."

Številke po stolih in zofah so se smejale. Tudi matrona se je smejala.

Južina, četudi skrbno zavita v povoščen papir, se je v omari posušila in 225 je gledala na skrivljene vložke z očmi človeka, ki ga je lakota minila, ker ni jedel o pravem času. Kljub temu je raztresala sarkazem.

"Drage soštevke, nekaj novega se je izcimilo v moji lobanji: za naše moderne linije se imamo zahvaliti Woolworthu & Co. — Vidite, tale "sendvič" bi bila o svoji točni uri počitka pojedla s slastjo, kar bi formiralo nekaj nepotrebne tolšče, zdaj ga grizem s silo, kar bo dalo komaj dovolj kuriva, da dokončam svoj delovnik... moji boki se pa le ne bodo izbočili preko začrtane meje."

Vstala je, poiskala v torbici nikelj, izročila isto zopet matroni v oskrbo in stekla k bari po kavo.

Preostali čas počitka je potratila z inštruktiranjem kvačkanja. Številke so namreč ponorele za neko novo modo kvačkanih krageljcev, kvačkati pa večina izmed njih ni znala. Julija je učila, v mislih pa filozofirala.

— Tako. ženske smo v dobi najmučnejšega evlucijskega stanja: z eno nogo stojimo v dobi domačega ognjišča, z drugo (visokopetovano) pa mukoma sledimo strojni dobi, ki je brezobzirna z nami.

Jadrno je minila ura počitka.

Vsak dan.

In vsak dan je prinesel s seboj kako novost in posebnost. Nekega dne se je upraviteljica domislila prideliti Julijo za par ur dnevno h kuhinjskim nameščencem, da pripravi razne solate in potrebščine za vložke.

Čemerna miss Crab je šla z njo v pritličje in jo predstavila šefu, še mlademu Američanu angleškega porekla.

"Pokažite ji, kar je potrebno, Walter, miss Chase še ni dobila potrebne moči za izpraznjeno mesto v kuhinji, zato bodo dekleta od bare opravljala to delo, dokler je potrebno."

"To se pravi, pošiljali mi boste dol vse po vrsti in jaz bom lepo tratil svoj dragoceni čas z učenjem novink v tem poslu. Lepa reč — le kdo bo pa opravil moje delo, miss Crab?"

"Potrpajte, Walter, saj bo trajalo kvečjemu nekaj dni."

"Yeh? All right."

Miss Crab je odracala nazaj v trgovino, Julija se je polotila dela in v neizrekljivo veselje in zadovoljstvo šefa je pokazala, da se precej razume na kuhinjsko umetnost, kajti vsaka kuhinja ima svoj poseben red in pravila.

"Šef, kje dobim to, kje ono?"

In šef je gledal izpod očal kakor star maček in kolikor mogoče strpno odgovarjal in pojasnjeval. Okrog enajste ure pa ga je minila potrpežljivost. Na vseh straneh so brneli zvonci: telefon, hišni telefon, brnilo dvigala, zunanji zvonec. Vse baš ob času, ko je bilo treba poslati pripravljena jedila k bari. Kuhinja je postala v trenutku babilonska zmeda. Razni pomivači in pomagači so kleli po špansko, filipinsko, italijansko, nemško in ameriško vsakokrat, ko je zabrnelo ob steni dvigalo ali je zapel zvonec hišnega spojnika. Vsi vprek so hiteli in noreli. Ti so donašali to, drugi ono. Pri mizi so z veliko naglico švigali noži semtertja in spod nožev so leteli fino zrezani zrezki različnega mesa. Vsak košček pa je moral na tehtnico — eno unčo mesa za porcijo dajo pri Woolworthu, pa nič več.

Julija je strmela in na smeh ji je šlo. Toda bala se je dolgonogega in hudookega šefa, ki je sukal velik nož tik nje pri mizi. Tudi togotne Irke, ki je jezno in mogočno mahala gor in dol z velikimi lonci v rokah, se je malce bala, in temperamentnih špancev, ki so kar spotoma brisali, nalagali in oddajali posodo, nali-

vali mleko in smetano v posebne posodice, narezavali žemlje, odnašli umazano posodo v električni pomivalnik in kaj še vse.

—Kakšni ljudje in kakšna zmedena naglica, je pomislila dvestopetindvajseta. Gor za baro govorimo vsaj vsi enako, a tu, tu kriči vsak po svoje . . . in vsak ima svoj nož. Čudno, da se ne pokoljejo.

Naglo je pospravila svoje stvari skupaj, jih naložila na dvigalo in poslala k bari. Vrgla je od sebe velik kuhinjski predpasnik, si zopet nadela svojega majčkenega, belega in se hotela lepo zmuzniti iz Woolworthovega predpekla, v katerem dotlej še ni bila. Ali komaj je dosegla stopnice, ko je skoz ves peklenski in glušeči šum priličja zaječalo in zamijavkalo kakor oduren glas starega mačka. Radovedna se je ozrla in takrat je spustila ves zadržani smeh.

“Hahaha, hahaha!”

“Tako, končajte to in potem se lepo vrnite z menoj, imamo še posla za vas. Grr . . . sama sitnost je s temi številkami od bare. Come on!”

Z dolgimi koraki je premeril Walter kuhinjo do mize in pokazal na kup okroglih žemljic.

“Petcentne ‘sendviče,’ miss. Takole.”

Spretno jo napravil vložko, jo zavil v povoščen papir in grdo pogledal spod očal na 225. Nato se je z mačjo lagodnostjo postranski okrenil stran in zamijavkal, da je rezalo ušesa.

Zdaj je bila Julija prepričana, da je zašla med živčne norce. Zavijala je žemljice in začela misliti.

Na tisoče takihle podzemskih lukenj ima ta proslula svetovna metropola . . . in v vsaki luknji živčni norci, ljudje, ki jim je naglica strla in razrvala živce . . . do jecljanja, do mijavkanja . . .

Da, številke za baro jecljajo, tu mijavkajo —

Zlagala je “sendviče” na okroglo taco, ko je nenadno prišla v kuhinjo upraviteljica.

“Št. 225 še zmirom tu?! Marš gor za baro. Ljudje čakajo gor, da pridejo na vrsto, tu pa spodaj pohajkuje. — Pa ti, Walter, in Teresa, kaj ste neki počela danes tu spodaj, spala? Vse je bilo pozno dostavljeno. In omaka nima pravega okusa, juha je opresna, kolači zgledajo ko kruh, pudingi so pretežki — le kako pričakujete, da bomo delali business s tako zmesjo kot nam jo pošiljate gor k bari!”

Majhna miss Chase je zgledala kot hounnik, kot petelin, ki se ima zakaditi v nasprotnika, kot suženjski priganjač, ki bije z bičem po upognjenem hrbtu. Njene oči so gorele kot zublji sikajočega uhajajočega podzemskega ognja. Njen jezik je izlival lavo superijorno-zaničevalnih besed.

Št. 225 je stala kot ukovana na svojem mestu pri mizi, s taco “sendvičev” v rokah. Walter je slonel ob hladilnici z namršenimi obrvmi, Teresa je jezno metala krofe v vročo mast v kotlu, Španca sta metala poglede na nože, ki so ležali v neredu po široki mizi.

Ko je upraviteljica stresla svojo jezo, je odvihrala, ne da bi se ozrla na koga. Takoj za njo se je raztegnil ozlovoljen in srdit mrrjav. Teresa je začela brenčati kot zimska muha, Španca pa sta prišla za nože na mizi in s kretanjami kazala drug drugemu, kako bi rada zarezala vrat upraviteljice. Vsi drugi so se med nevihto poizgubili po pritličju. Št. 225 je sledila miss Chase za baro, postavila vložke na podstavek in se pomešala med svojo številčno družbo.

Številke so vedele, da je bila zaposlene v pritličju, pa so mimogrede vpraševale:

“Kako ti ugaja spodaj?”

“Tako kot razumsko zdravemu v norišnici.”

Smejale so se in ponavljale mehanično:

“Klobasice in zelje; puran v omaki; švicarski zrezek; bananov sladoled; vroča čokolada” itd., brez nehanja osem ur na dan.

Dvestopetindvajseta je poslušala in sarkastično pomislila:

— Kako dolgo še do živčne norosti? Do mijavkanja . . . do jecljanja . . .

Packala je maslo na vložke, pritiskala na kljuke, čakala velike začetnice in številke in čutila določno, da se ji je pojavila na čelu guba, katere ne bo uglasila desetcentna krema iz Woolworthove verižnice . . .

Ruska vojna pomoč (Russian War Relief) je izdala znamke po 10, 25, 50c in \$1.00, ki jih prodajajo tudi člani slovenske podružnice te organizacije v Clevelandu. Ves izkupiček od teh znamk, ki so prav lepo izdelane, je namenjen za nabavo zdravniških potrebščin za Sovjetsko Rusijo. Posežite po njih in pomagajte s tem junaškemu ruskemu ljudstvu in obenem zavezniški stvari!

Zadeva kritike

IVAN MOLEK

II

SLOVENSKO časnikarstvo in slovstvo v Ameriki, kolikor se sme zadnje tako imenovati, sta "rastla in cvetela" okrog trideset let brez vsake kritike. Bila so zdaj pa zdaj kakšna zabavljanja in norčevanja—med nami namreč—kako je kdo zapisal to ali ono, na drugi strani pa je bilo dovolj medsebojnega pretiranega hvalisanja, ampak to ni bila kritika.

Stari kraj se ni zmenil za nas. Starokrajski kritiki so se enkrat, morda dvakrat, pomilovalno ozrli na Ameriko in zaključili, da je vse, kar tiskamo v Ameriki, pod vsako kritiko. Nato so nas ignorirali. Mi pa smo šli razmahnjeno naprej! Kaj nas je brigalo preziranje iz starega kraja, kaj nas je brigal ves svet! — Mladi smo bili in polni ognja, ideje in ambicije so kar žuborele iz nas—in pisali smo noč in dan, kakor smo znali... Važno je bilo, kaj smo pisali in ne, kako smo pisali.

Zgodilo pa se je, da smo v lastni sredi dvakrat trčili ob resno kritiko.

* * *

Prvič je to bilo leta 1904. Takrat je prišel v Chicago—iz kakšnega vzroka, ne vem—gimnazijski suplent Ivan Mulaček iz Ljubljane in je ustanovil prvo slovensko mesečno revijo v Ameriki po imenu Nado. Vsebinsko je bil to zelo reven poskus, prenapolnjen z oglasi zaradi potrebe dohodkov—v onih letih je bilo lahko dobiti oglase, če ne drugih, pa medicinske—ostali prostor je pa Mulaček napolnil s prevodi iz angleščine, katere je sam oskrbel in deloma so mu jih pošiljali slovenski bogoslovci iz St. Paula, Minn. Ampak slovnično in pravopisno je bila Nada prva slovenska publikacija na tej strani Atlantika, ki je bila dobra.

Mulaček je takoj v prvi številki svoje Nade udaril po tukajšnjih slovenskih listih; opozoril jih je na gorostasne napake in jih prosil, naj se potrudijo, da ne bodo tako grdo mrcvarili našega jezika. Najbolj je vzel na piko Aleksandra Tomana, ki je baš takrat začel z novim slovenskim tednikom Delavskim prijateljem v Pittsburghu. Ta domišljavi mož je

res posekal vse druge naše časnikarske amaterje s svojo rokovnjaško slovenščino, katera je bila tako strašna, da je celo marsikateri preprosti rojak majal z glavo, ko je čital njegov "časnik." Nekoč se je Toman pobahal pred menoj, da ni nikdar v stiskah za slovenske besede, kadar prevaja iz angleščine. "Če besede ne vem, jo pa naredim!" je rekel z mirno vestjo. Zares je koval besede, da je bilo groza—toda ne brez slabih posledic zase. Poskusil je s petimi listi in vsak je doživel le nekaj števil. (V svoji zbirki naših knjižnih in časnikarskih starin hranim izvod "Ustave Združenih držav," katero je prevedel in založil Aleksander Toman—krasen eksemplar njegove edinstvene predtopne slovenščine.)

Toda Ivan Mulaček je slabo naletel pri Tomanu in drugih s kritiziranjem njihove slovenščine. Niso ga vzeli resno. Še več. Toman ga je prav nesramno napadel v svojem pittsburghskem listu, da je prišel v Ameriko—goljufat rojake.

Jaz pa sem vzel Mulačka resno, čeprav sem bil takrat mlad in neizkušen. V tistih letih sem rudaril v Calumetu, Mich., in "pesnikaril" za žive in mrtve. Pesništvo sem poznal le toliko, da se besede rimaajo na koncu vrstic, toda o ritmu in drugih pravilih nisem imel pojma. Svoje "pesniške" prvence sem pošiljal Glasu Svobode, ki se je bil leto dni prej preselil iz Puebla v Chicago in njegov drugi urednik je bil takrat Jože Zavertnik, o katerem mi je Frank Petrič—ki je prišel v Calumet agitirat za Glas Svobode—povedal, da je "zelo nadarjen in izobražen" mož. Jože je objavil moje "pesmi" brez vsakega popravka, kar me je podučilo—ne takrat, marveč kasneje—da tudi on ni imel pojma o pravilih pesništva.

Objava mojih prvencev me je seveda okorajžila—koga pa ne?—in zaključil sem, da sem že—dovršen pesnik. Čim je torej izšla prva številka Nade, sem takoj poslal Mulačku dolg "spev," v katerem sem ognjevito opeval rojstvo prvega slovenskega magazina v Ameriki. Pričakoval sem za trdno, da ta moj "slavospev" izide na prvi strani Nade v rožnatem

okviru. Prišlo pa je razočaranje v obliki dolgega pisma, katerega mi je pisal urednik Mulaček in v katerem mi je potrpežljivo razkladal osnovna pravila poetike. Takrat sem prvič izvedel o nekih trohejih, jambih, šestomerih itd., o neki pesniški meri. Moja "pesem" ni bila pesem! Bila je pokvarjena proza—pokvarjena z rimami! Če bi bil napisal kratek članek namesto pesmi enake vsebine, bi bilo objavljeno, tako pa ne bo, kajti predelana pesem bi ne bila več moja pesem, temveč Mulačkova.

To me je precej poparilo, ne pa ubilo. Zahvalil sem se Mulačku za poduk, njegovo pismo pa še danes hranim kot dragocen memento na svojo vihravo mladost. Nikdar ne pozabim, kako me je prvi kritik prijel za ušesa in me v profesorskem tonu pismeno učil poetike.

* * *

Deset let po tistem se je naselil med nami Etbin Kristan, drugi izkušen pisatelj, pesnik in časnikar za Mulačkom. (Mulaček se je kmalu po ponesrečenem poskusu z revijo povrnil v staro domovino.)

Etbin je hitro pokazal, da ne more trpeti napak našega pisanja; javno ni kritiziral nikogar, toliko bolj pa je bil zaposlen privatno. Najprvo se je polotil mene. Ko sem mu prinesel rokopise za Družinski koledar za 1916, je začel čitati takoj v moji navzočnosti in čim dalj je čital, tem bolj je mrdal z brki in molzel brado (takrat je še nosil kozjo bradico). Pograbil je svinčnik in črtal in črtal na desno in levo ter vpisaval druge izraze, ločila itd. Jaz pa sem sedel zraven, rezal kisle obraze in ga gledal kot skesan grešnik—in čim bolj je drsal Kritanov svinčnik po mojih tipkanih listih, tem bolj sem se čutil majhnega. Naposled me je kar zmanjkalo s stola...

Etbin ni rekel nič, jaz pa tudi nič. Saj ni bilo treba. Njegova korektura je povedala vse. Dobil sem nazaj svoje rokopise—ko so bili že postavljeni v tiskarni—in ko sem pisal nove stvari, sem neprestano gledal na Etbinove korekture. Tako je šlo. Pohvaliti se pa moram in Etbin—da bi še dolgo živel!—bo najbrže priznal, da sem bil dober učenec. Nekaj časa kasneje mi je veselo rekel: Moje popravljanje pomaga, pomaga...

Enkrat pa je tudi Etbinu Kristanu od-

povedal ta posel. Bilo je leta 1915, ko se je direktorij Proletarca odločil za drugo izdanje Sinclairjevega "Džungla" v slovenskem prevodu. Ta slavn roman je bil preveden v slovenščino leta 1908 in najprvo je izhajal tedensko v Proletarcu. Jaz sem bil takrat urednik tega lista in naloženo mi je bilo, naj pišem Uptonu Sinclairju za dovoljenje. Res sem pisal in Sinclair mi je prijazno odgovoril, da lahko prevedemo njegov "Jungle" brez vsake odškodnine in porabimo njegov "copyright." Kdo bo prevajal? Ponudil se je Jože Zavertnik, ki je takrat opravljal kleparsko delo; rekel je, da ima dovolj časa ob večerih.

Res je Jože prestavil skoro polovico knjige in jaz sem njegov prevod sproti objavljaval v Proletarcu. Naenkrat pa je završalo. V onih letih je dostikrat završalo med sodrugi na sejah, doma ali v gostilni. Temperamenti! Jože in Tone Prešern, ki je tudi že mrtev, sta se nekaj sprla na seji. Ker sta bila oba temperamentna, so pokale besede kakor iz dvocevke in tedaj je Jože zabrusil Tonetu: "Jaz zastonj prevajam Džungla (Jože je prevedel z moškim spolom Džungel, ne Džungla, kar bi bilo pravilnejše), ti pa še tinte za svoj blagajniški posel (Prešern je bil takrat blagajnik Jugoslovanske delavske tiskovne družbe, ki je izdajala Proletarca) ne prineseš zastonj iz štor!" — "Tisti tvoj prevod je zanič, da boš vedel, Jože!" mu je odbrusil Tone. — "Olrajt, pa ti odslej prevajaj, ker znaš, jaz ne bom več!"

Tako je bilo. Zaman je bilo vsako pri-govarjanje, Zavertnik ni hotel več prevajati. Nihče ga ni tako užalil, kakor če mu je očital, da je njegovo delo zanič. Morali smo iskati drugega prevajalca in dobili smo Ivana Kakerja, bivšega učitelja iz Žužemberka, ki je v tistem času izdajal revijo "Izobraževalno knjižnico" in prevedel več brošur iz nemščine. Nekaj časa je tudi urejeval Glas Svobode—bil je celo solastnik tega lista—in pomagal je tudi pri Proletarcu. Angleščine ni znal, pisal pa je lepo slovenščino. Nabaviti smo morali nemški prevod "Džungla" in iz tega je Kaker dovršil slovensko prestavo. Ko smo potem ponatisnili to povest v obliki mehko vezane knjige, je bilo na naslovnem listu zapisano, da sta prevod oskrbela Jože Zavertnik in Ivan Kaker. Takrat se je marsikdo vprašal, čemu

je bilo treba dveh prevajalcev, ampak pravi vzrok ni bil javno nikdar pojasnjen. Zdaj je prvič.

Prva "Džunglova" izdaja je štela 500 iztisov, ki so bili razprodani v nekaj letih. Naši ljudje so povpraševali po tej knjigi in leta 1915 je bilo sklenjeno, da priredimo drugo izdanje in ponatisnemo knjigo. Tedaj je prišel Etbin Kristan v škripce. Prečital je stvar in videl, da je treba vsaj prvo polovico (Jožetov prevod) zelo korigirati. Knjiga je imela dva

jezika! Besede v drugi polovici so se teple z besedami v prvi polovici. Kaj je storiti?

Etbin je imel celo vrsto razlogov, da je ponatis odlagal in odlagal in končno definitivno odložil. Nikomur ni povedal pravega razloga, da se namreč noče—zameriti temperamentnemu Jožetu, dobremu prijatelju in soderugu, če bi moral gladiti in piliti njegovo okorelo slovenščino!

(Dalje prihodnjič.)

Moji vnuki

FRANK ČESEN

JAZ IMAM že tri vnuke, dasi tega ne obešam na veliki zvon kot nekateri. Vzrok je ta, da bi bil še vedno rad mlad, dasi me moja žena že dolgo naziva s častitljivim imenom—stari norec. Jaz ji seveda ugovarjam in se neprestano sklicujem na prislovico, da je človek "toliko star kolikor se počuti," toda ona nima smisla za filozofijo, temveč zahteva dokazov. Teh pa imam zelo malo. V prvi vrsti me izdaja svetla pleša, na katere račun se je že marsikdo pošteno zabaval. Druge razloge, o katerih trdi moja žena, da so tehtni, pa rajši zamolčim.

Torej sem postal po naravnih zakonih že trikrat stari oče. Nancy že hodi v šolo. Mati s ponosom trdi, da je ena izmed najboljših učenek v razredu. Mm... katera mati pa ne hvali svoje hčerke? Pa zvezdava je in zgovorna kot večina Evinih hčera. Včasih se iznebi take, da vsi občudujemo njeno bistroumnost. S starši govori le angleško, toda kadar pride k nam, ji skušava z ženo vcepiti v glavo drobce lepe slovenske govorice. Ona posluša z zanimanjem, vpraša to in ono, skuša izgovarjati besede, toda zvene tako nerodno, da se morava še midva smejati. To je pa ne spravi iz ravnotežja, kajti takoj strese svoj lastni slovenski besedni zaklad, ki ga je pobrala od bolj "zavednih" pobalinov na ulici in sempatja od starejših ljudi, ki se radi pričakajo preko ograje. Ta govorica pa je deloma vulgarna in po vseh pravih nedostojna, zato jo iz moralnih in etičnih ozirov ne bom ponavljal.

O, peti pa zna slovensko ta naša Nancy.

Najljubše so ji skladbe naših domačih umetnikov, n. pr. "Jaz, pa ti, pa židana marela," ali pa: "Moja baba je pijana, bom peljal jo domov." No, nekaj je že! Ne rečem, da je to klasično blago, pa kdo bi pričakoval od otroka zanimanje za zamotanega Beethowna, Wagnerja in Čajkovskega? Glavno, da je stvar lahka in popularna.

Za igrače se naša Nancy ne briga več dosti, te prepušča mlajšemu bratcu Jimu, ki ima več smisla zanje. Obdržala si je edino še neko igro s figurami, knjige s slikami in punčko, ki zamiži, kadar jo položi v voziček in zajoka, kadar jo dvigne. S to punčko sem imel tudi že jaz opravka. Zadnjič ji je namreč tako nesrečno padla na tla, da se je pri tem pokvaril mehanizem v njeni notranjosti. Nancy je prišla k meni vsa objokana in me prosila, naj jo popravim. Seveda ji nisem odrekel, ker vem, kaj pomenijo igrače otrokom. Tako sem postal "zdravnik" proti svoji volji. Pri operaciji sem se nehote spomnil mehanske punčke v operi "Hoffmanove pripovedke," ki se mi je vsled svoje romantične zgodbe in krasnih melodij vtisnila globoko v spomin.

Kdo naj popiše veselje, ko je bila punčka spet popravljena. Nancy me je od ginjenosti poljubila. Pritisnila si je punčko na srce in ji nežno zatrdila, da jo bo odslej negovala in čuvala po dnevi in po noči.

Poleg vrlin ima Nancy tudi svoje hibe. Glavna izmed teh je ta, da prerada uživa zemeljske dobrate, čemur pa seveda ni sama

kriva, ampak muhasta narava. Najrajši ima klobase in kislo zelje, kar znači, da so bili njeni predniki—pristni Kranjci. Za svoja leta je silno razvita in debela kot polh v jeseni. Preobilno uživanje hrane ji dela večkrat težave v želodcu. Mati je v takih slučajih vsa obupana, zlasti, če ni zdravnika takoj pri roki. Ženske ji svetujejo, naj ji naveže česna okoli vratu in jo namaže s kafro okrog popka, češ da ima gliste. Pa se zdravnik takim nasvetom smeje in pravi, da je to mazaštvo. In tako pada ugled domačih zdravil. Da bi jih šment pocitral, te učene doktorje! Taka je torej naša Nancy!

Pred letom dni je dobila Nancy še bratca. Oče je trdil, da ga je venomer nadlegovala s prošnjo, naj ga ji kupi. V ta namen mu je ponujala celo svoje prihranke. Sklicevala se je na sosedove, katere je štorclja obdarila že s štirimi paglavci. Huh, kakšno zabavo imajo. Nancy se jim včasih približa, toda jo gledajo z nezaupanjem, kot nekakšno pritepenko.

No, in da bo mir pri hiši, sta se starša resno posvetovala o tej zadevi. "Pa naj bo," je končno privolila ona, "saj dva malčka sta komaj za nadomestitev staršev in če pride vojna, te ne bodo tako kmalu vzeli k vojakom."

"A obenem moramo skrbeti za naraščaj. Kam pa pride narod, če bomo vsi sledili modernim nazorom?" pripomni on ponosno.

In zgodilo se je... Prihod novega člana v družino je bil za Nancy izreden dogodek. Bil je fantek, kakor so si ga zaželeli. Radovedna Nancy je zaupno vprašala mater, kakšna je razlika med deklico in fantkom. Mati je nekoliko pomislila in v zadregi odgovorila, da ima fantek debelejšo glavo. Nancy je pogledala nebogljenčka in ko se je prepričala, da ima res precej debelo glavo, je bila očividno zadovoljna z odgovorom.

Fantku so dali iz neznanega vzroka prozaično ime Jim, kar bi se reklo po naše Nace. Ko smo bili v bolnišnici, mi ga je oče s ponosom pokazal skozi stekleno steno in pripomnil, da mi je docela podoben, češ da ima prav tako "funny" obraz in čelo. "Kompliment" sem vdan sprejel. Kaj pa hočem, ali se bom sorodnikom zamerjal?

Jimi se je razvil v krepkega fanta. Tudi on venomer gleda, kje bo dobil kaj za pod zob. Torej mora biti v lakotnem oziru—dedno obre-

menjen, kot pravijo učenjaki. Glas pa ima, glas! O, da ga slišite kadar joka, pa kaj joka—tuli kot derviš! Njegova mati pravi, da bo pevec, toda jaz dvomim; če pa bo, potem bo s svojim kontra-basom nadkrilil celo pokojnega šaljapina. Toliko o Nacetu.

Sedaj nam ostane še Patricia, katero pa vsled nerodnega imena kar na kratko imenujemo Patsy. Z njo imam največ stikov, ker stanuje njena obitelj pod nami. Srčkana je ta punčka, da malo takih. Stara je poldrugo leto. Lase ima svetle, nosek nekoliko gori privihan in oči nenavadno živahne. Kadar se zasmeja—in to je vselej, kadar pomigam z ušesi—se pokažeta dve vrsti belih zobčkov riževe velikosti. Njena govorica je, z izjemo nekaterih besed še nerazločna. Meni pravi "Bumba," kar pomeni toliko kot "Grandpa." Kadar hoče imeti svinčnik in papir, me pocuka za rokav in pravi: "Piši," nato pa počeka stene, radio, glasovir in sploh vse, kar ji pride pod roko. Seveda tega ne dela doma, temveč v mojem stanovanju, kjer ima več svobode. Igrač ima celo skladovnico, toda najljubša ji je moja kravata. Spleza v moje naročje, in že molze kravato, ki se je vsled tega tako podaljšala, da bi lahko napravil iz nje dve.

O, za snažnost pa ima Patsy precej smisla. Kadar čuti, da se bliža "povodenj," priteče k meni in mi sramežljivo zašepeče na uho: "Paddy!" Rad priznam, da nisem v takih rečeh strokovnjak, toda če ni žensk pri roki, je pač treba, da izvrši nehvaležno delo moška roka. Največ posla imam s Patsy, kadar gredo njeni starši in moja žena v kino. Takrat vlada v mojem stanovanju pravcati dirindaj. Najprej se spravi nad revije, brez ozira na literarno vrednost. Vzame prvo, jo površno pregleda in če ne vsebuje slik, jo prične neusmiljeno cefrati, da letijo koščki popirja po zraku kot bi snežilo. Do slik ima pa večji obzir; to se pravi, da jih skuša umetniško "izpopolniti"—s tem, da jim enostavno s svinčnikom prebode oči. Meni se vidi ta operacija barbarska, ne pa njej, kajti po vsakem takem činu se zadovoljno smehlja.

Ko je Patsy gotova z revijami, se spravi nad pisalni stroj, kateri je bil po njeni krivdi že nekajkrat v popravilnici. Najprej pretipa njegov mehanizem—sproži kako vzmet, zavrti nekaj kolesc, nato pa udari z obema rokama

po tipkah in na popirju se pokaže čudna mešanica črk brez vsake zveze.

Pa to bi še človek prenesel, kajti mlajša generacija ima druge zahteve kot smo jih imeli mi. Toda najhujše šele pride. Ko se dekletce nagleda tega razdejanja, me potegne za rokav in zašepeče: "Bumba! Hosi!" kar pomeni v civiliziranem jeziku: "Grandpa! Horsey!" Jaz se napravim gluhega, ker vem, kar me čaka, toda ona me brezobzirno spravi na roke in kolena, me oblastno zajezdi, in mi nategne ušesa, kar pomeni, da bom moral igrati iskrega konjiča, ona pa razvajeno damo, jezdečo na jutranji izprehod. Pomislite! Človek gara ves božji dan v tovarni, zvečer mora pa

svoje izmučene kosti prepustiti kapricam svoje vnukinje. Pa kaj hočem: sam sem kriv! Zakaj sem jo pa naučil tega sporta.

Jaz sem se vdal v svojo usodo. Patsy je veselo vzklikala: "Jep, jep!" jaz sem pa kobacal po vseh štirih, rezgetal in drugače posnemal konja, dokler nisva bila oba popolnoma izmučena. Nato me je peljala k ledenici, se pogladila po želodčku in zamrmrala: "Jum, jum." Dal sem ji grozdja, ki ga je zadovoljno zobala in jaz sem imel mir, dokler se niso njeni starši vrnili iz kina.

Take skušnje imam s svojimi vnuki. Včasih so zabavne, včasih nadležne—kakor pač nanese. Sem pač stari oče!

O sodobni Rusiji

Po raznih virih napisal

MILAN MEDVEŠEK

I.

O SOVJETSKI RUSIJI se je že odnekaj veliko pisalo in razpravljalo. Toda do slednjih časov je bilo napisanih največ takih spisov o povojni Rusiji, katerih tendenca je bila, pokazati to deželo, ki je uvedla nov socialni in ekonomski red, za barbarsko, kjer vlada samo teror in kaos, kjer so boljševiki uničili vse kulturne in duhovne vrednote in ljudstvu vzeli vso individualnost. Ako je kdo podvomil v istinitost takega slikanja povojne Rusije se je lahko zgodilo, da je bil počaščen s "komunistom" ali najmanj s "sopotnikom." Na kratko: do mala vsa poročila o Rusiji so bila pesimistična, prežeta s predsodki in propagando. Bernard Shaw, poznani angleški intelektualci, je že pred mnogimi leti obiskal Rusijo in po vrnitvi izjavil, da si svet predstavlja Rusijo baš narobe: takšno, kakršna v resnici ni. In nato je še pristavil: "Temu so krivi ljudje, ki vidijo grobove tam, kjer faktično klije novo, močno in zdravo življenje." Njegovim besedam se je svet smejal in šel preko njih s sarkastično opazko, da je mož star in ne ve, kaj govori. Kakor že mnogokrat, tako se je tudi v tej zadevi stari učenjak zadnji smejal.

Danes je cela stvar precej drugačna. Od kar je Nemčija napadla Sovjetsko unijo in tako čez noč postala "braniteljica" vsega demo-

kratičnega sveta, ne mine skoro dan, da ne bi ta ali oni časopis, revija ali podobna publikacija objavila simpatične članke o nekdanji zasovraženi deželi. Na tem mestu se mi zdi potrebno omeniti, da je mesečnik "Cankarjev glasnik," pod večjim urejevanjem Etbina Kristana stalno prinašal članke o Rusiji, katerih objektivnost in istinitost se danes toliko bolj določno vidi.

Ameriški Slovenci se zanimamo za Rusijo toliko bolj, ker gledamo na njo kot na mater vseh Slovanov. O njenem novem redu smo imeli včasih vroče debate. Nekaterim je že samo njeno ime pognalo kri v glavo. Pred leti so nekateri agitirali, da bi poslali tja enega izmed naših izobražencev, da bi na licu mesta študiral ruske socialne, ekonomske, politične in kulturne razmere, nakar bi poročal narodu, kaj se prav za prav godi v deželi, kjer so odpravili sistem privatne lastnine in ga nadomestili s kolektivističnim. To se ni nikoli uresničilo, vendar pa se je v Rusijo odpravilo nekaj naših preprostih delavcev, ki so pričakovali raja v njej že v prvih letih po revoluciji. Raja tam niso našli, zato so se kmalu vrnili v kapitalistično Ameriko. Da so bili razočarani, ni potrebno posebej povdarjati. O Rusiji sami in tamkajšnjih razmerah niso imeli nič boljšega pojma in bolj jasne slike kot poprej, zato

tudi nam niso mogli veliko ali pa nič povedati.

Kakor sem že omenil, dobivamo šele danes bolj jasno sliko o sodobni Rusiji. Pred kratkim je bilo napisanih o njej precej dobrih člankov in knjig, med njimi tudi knjiga "Mission to Moscow" (Poslanstvo v Moskvi), ki jo je spisal Joseph Davis, bivši ameriški poslanik v sovjetski republiki. Zanesljivost in objektivnost te knjige je toliko večja zato, ker so v njej objavljena zaupna pisma in depeše predsedniku Rooseveltu, državnemu tajniku Cordellu Hullu, državnemu pomožnemu tajniku Wellsu in mnogim drugim vplivnim ameriškim osebnostim. Knjiga pa je merodajna zlasti še zaradi tega, ker so bila v njej priobčena pisma, pisana še preden je bila Rusija zaveznica Združenih držav, ko še ni bilo popularno, kazati simpatično lice Sovjetski Rusiji, še manj popularno pa pisati tudi o pozitivni strani te velike slovanske države. "Mission to Moscow" je splošna kritika ocenila za prvovrstno delo in nekaj kritikov je celo priporočalo avtorja za Pulitzerjevo literarno nagrado.

Predsednik Roosevelt in prav tako njegova žena sta s simpatijo opazovala razvoj mlade sovjetske republike še preden sta bila v Beli hiši. Roosevelt se je dobro zavedal, da se dežele, ki je takorekoč kontinent zase in ki obsega šestino zemeljske površine, ne more kar tjavendan ignorirati. Vedel je, da bo ta ogromna dežela prej ali slej igrala silno važno vlogo v svetovni politiki in gospodarstvu. Zato je že za časa svojega prvega termina zastavil ves svoj vpliv, da bi Združene države priznale Rusijo. In res, leta 1933 je vzlic veliki opoziciji od strani reakcionarnih kongresnikov to dosegel.

Za prvega poslanika je dalekovidni predsednik imenoval diplomata Williama Bullita. Ta je kazal pred imenovanjem zelo velike simpatije do Sovjetske unije, a ko je enkrat nastopil svoje važno mesto v Moskvi, je pričel z drugimi evropskimi diplomati vred spletkariti proti sovjetski vladi, kar je močno ohladilo komaj započete prijateljske vezi med dvema največjima državama. Po dveletnem neuspešnem poslanstvu je bil Bullit premeščen iz Rusije, njegovo mesto pa je zavzel Joseph E. Davis. Slednji sicer ni po poklicu profesionalni diplomat, navzlic temu pa je bila njegova misija v Rusiji izredno uspešna.

Joseph Davis je bogat Američan, po po-

klicu odvetnik. Mož ima mnogo izkušenj v industriji in trgovini ter je za časa Wilsonove administracije služil kot korporacijski komisar, pozneje pa je bil predsednik zvezne trgovske komisije. Vse te praktične trgovske, industrijske, politične in odvetniške izkušnje so mu zelo dobro služile v Rusiji. V ruskih vladnih, umetniških in drugih krogih si je s svojim preprostim in odkritosrčnim nastopom pridobil zaupanje in spoštovanje, dasiravno ni verjel v njihov sistem. Predsedniku Kalininu in drugim vladnim voditeljem je ob svojem nastopu brez obotavljanja povedal, da ne verjame v komunizem, "ker on je kapitalist oziroma individualist." Povdaril pa je, da nima predsodkov proti sistemu, ki ga imajo v Rusiji. Vsaka dežela ima pravico vladati po svoje in zagotovil jim je, da bo skušal gledati na ruske razmere objektivno in le na podlagi takih (objektivnih) zaključkov poročal svoje vtise ameriškemu državnemu departmentu in predsedniku Rooseveltu.

Poslanikovi prvi vtisi

Poslanik Davis je dobil dober vtis o Sovjetski Rusiji že na ladji na poti v Evropo. Ob istem času in na istem parniku je potoval v Evropo kapitalist Owen D. Young, predsednik bogate družbe General Electric. Ta mu je pravil, da je Sovjetska Rusija izmed vseh držav najbolj točna s trgovskimi plačili. Njegova družba je prodala Sovjetom za mnogo milijonov dolarjev različnih električnih izdelkov, a vsa naročila so vselej in pravočasno plačali v gotovini. In ne samo to! Sovjetska vlada čestokrat plača svoja naročila še pred potečenim plačilnim rokom, zato uživa v vseh ameriških trgovskih in bančnih krogih največje zaupanje. Vrata "Wall Streeta" so Rusiji vedno na stežaj odprta.

Ko je novi ameriški poslanik končno prišel z nemškim vlakom na rusko mejo, ga je čakalo drugo presenečenje. Ruski vlak je bil bolj udoben, bolj čist, bolj moderen kot nemški in na njem je bila prvovrstna postrežba. Obmejni stražniki so bili vljudni, postrežljivi in zmožni svojega posla. Kmalu je pričel vlak drveti čez obširne ruske pokrajine, na katerih se je videlo vse polno novih modernih zgradb, skratka: kamor koli se je ozrlo oko, je klilo novo, intenzivno življenje. Zlasti se to opazi v Moskvi, prestolici Sovjetske Rusije. Njeno prebivalstvo je v kratki dobi naraslo z 1,800,-

000 na 4,000,000. Mesto je krasno, slikovito in moderno, kjer štrle v zrak na vseh koncih in krajih zgradbe, ki so bile zgrajene že po revoluciji.

Poslanik je pričel iskati nered in konfuzijo, o kateri je toliko slišal, pa je ni mogel nikjer najti, temveč prav nasprotno: povsod je videl vzoren red, natančnost in snago. Promet na ulici je sličil ameriškemu: avtomobil pri avtomobilu, tramvaj za tramvajem, velikanski omnibusi in morja ljudstva. Ljudje so videti dobro hranjeni in dobro oblečeni.

Prav tedaj se je vršila v Kremlinu konvencija o sovjetski ustavi in poslanik je pohitel, da je še ujel zaključna zborovanja. V svoji knjigi, oziroma v pismu, ki ga je pisal Rooseveltemu osebnemu tajniku Stephenu Earlyju podrobno opisuje to konvencijo. "Dvorana, v kateri se je vršila konvencija, je naravnost čudovita," piše poslanik. "Je 400 čevljev dolga in 90 široka, okna pa od 30 do 40 čevljev visoka. Konvenciji je predsedoval sam predsednik Zveze sovjetskih socialističnih re-

publik Kalinin. Delegatov je bilo 2800. Med njimi je bilo vse polno žurnalistov, stenografov in fotografov. Mikrofonu so bili vsem na razpolago. Delegati so bili večinoma še mladi, inteligentni ljudje. Okoli 25% je bilo ženskega spola. Vsi so imeli pred seboj kopije sovjetske ustave in pazljivo čitali člen za členom. O vsakem členu so posebej glasovali. Med delegacijo je bilo mnogo izbornih govornikov." Malo pred zaključkom konvencije, pripoveduje Davis, je videl nekaj, kar ne bo svoj živ dan pozabil. Mala, izbrana skupina v ozadju dvorana je pričela peti komunistično himno. Polagoma so se ji pridružili še drugi glasovi in kmalu je pela vsa delegacija in dala duška svojim čustvom do svoje domovine. Petje je bilo naravnost mogočno. Delalo je vtis moči mogočnega naroda, vtis gorečnosti in iskrenosti. Poslanik je pričel slutiti, da je ta narod zdrav, močan, poln vere v bodočnost in da je ni na svetu sile, ki bi ga mogla ustaviti na potu napredka.

(Dalje prihodnjič.)

"Ko bi vsaj vedel, kaj me čaka..."

(Sledeča odlomka sta iz poglavja o ruskih četnikih v knjigi "All-Out on the Road to Smolensk," ki jo je spisal znani ameriški pisatelj Erskine Caldwell.)

"Ali ta družina dejansko živi tu—pol milje za fronto?" sem vprašal polkovnika.

Mož se je nasmehljajal in prikimal.

"Naravno," je dejal; "naši ljudje ostanejo na mestu, razen, kadar dobe povelje, da morajo zapustiti svoj kraj."

"Zakaj?" sem hotel vedeti.

"Ker so člani druge armade—armade civilistov, katerih naloga je, ostati doma. Kadar Nemci napredujejo, postanejo ti civilisti naši četniki."

"Ali so dobro založeni z orožjem in strelivom?" sem ga vprašal.

"Da, ampak če bi stikali po njihovih hišah ves božji dan, bi ne našli niti enega izstrelka, kje šele puške. Vse je dobro skrito. Če bodo Nemci napredovali in zasedli ta kraj, bodo naši ljudje izkopali to orožje ter ga rabili proti njim. Poleg tega imajo skrite tudi ročne granate za uničevanje sovražnih tankov in stekle-

nice z gasolinom, s katerim zažigajo nemška prenočišča."

"Ali je ostalo mnogo civilistov za fronto v svrhu četniškega bojevanja?" sem vprašal.

"O tem boste morali delati svoje lastne zaključke," se je glasil odgovor. "Število prebivalstva Ukrajine, baltičskih republik in Bele Rusije vam je znano."

"Najmanj več tisoč," sem ugibal.

"Najmanj več sto tisoč," je prepričevalno odgovoril.

* * *

Žena je bila v svojih štiridesetih in so-proga železniškega postajenačelnika. Ko so prišli Nemci, so njenega moža ustrelili, ker so bili vsi železniški vozovi in vse lokomotive na postaji uničene. Žena je nato odšla v gozdove in vzela s seboj svoja dva otroka. V gozdovih je ostala več dni, dokler se ji niso pridružile še druge žene. Nato so poslale svoje otroke v spremstvu mladih deklet in starih ženic za umikajočo se rdečo armado.

Vdova po umorjenem postajenačelniku je čakala en teden, nato pa je s svojim oddelkom

neke noči napadla domačo vas. Ženske so postrelile nemške straže, zažgale sleherni poslopje v vasi in streljale Nemce, ko so bežali iz gorečih hiš. Preden je prispel na pozorišče nemški oddelek iz sosednje vasi, je bila vas pogorišče, Nemci pobiti, ženske pa spet na varnem v gozdu. Nekaj dni pozneje so po noči prekoračile fronto in našle svoje otroke žive in zdrave v neki vasi za rusko bojno črto.

Morda je bil kak tak dogodek, ki je na-

Ljubezen je nekaj krasnega, nepozabnega — odsev raja samega, inkarnacija vsega najlepšega, najboljšega in najvzvišenejšega v stvarstvu in komur je enkrat vžgala srce, jo bo pomnil do tajinstvenega brezna groba. Na žalost pa jetudi ta najlepša stvar v našem življenju podvržena čisto materialnim zakonom obstanka in tako se le prečesto tudi najbolj goreča ljubezen pri prazni skledi povsem ohladi, kakor pravi ljudska modrost, ki se le malokdaj zmoti. Pesniki, ki ne vidijo te resnice, imajo najčešče dovolj vzroka, peti o "izgubljenem rajju."

* * *

Svet je pestra mešanica, ki nudi očesu marsikaj lepega in prijetnega pa tudi nekaterokatero zoprnost. Med slednje je treba prišteti tudi ljudi, ki se tako brigajo za blagor svojega bližnjega, da opazijo in obešajo na veliki zvon sleherni prašek na njegovi obleki, dočim brun v lastnih očeh in madežev na lastni obleki nikdar ne vidijo. Takim ljudem je v očitvidno zadoščenje, če morejo s svojimi jeziki svojemu bližnjemu škodovati. Ampak pаметen človek se ne zmeni za take marnje in ne dovoli, da bi mu kalile srečo, ker ve, da so zgolj posledica nevednosti in pomanjkanja srčne kulture. Skozi eno uho noter, skozi drugo ven, kakor pravi ljudstvo, potem pa pojdimo vsak svojo pot. Pa mnogo užitka vsem tistim, katere veseli obiranje svojih bližnjih!

* * *

Kupujte vojne bonde in znamke, kajti od tega je odvisna naša zmaga v današnji borbi med silami demokracije in totalitarsko pošastjo. Topovi in tanki in bojna letala in bojne ladje, ki so potrebne za zmago, namreč stanejo mnogo denarja in naša dolžnost je, da

rekoval nekemu nemškemu vojaku pismo, ki sem ga jaz pozneje našel na bojišču. Pismo se je začelo z besedami:

"Življenje za bojno črto je skoro prav tako nevarno kakor na fronti. Ti Rusi, ki ostajajo zadaj, streljajo na nas ponoči in zažigajo naša prenočišča. Ko bi vsaj vedel, kaj me čaka, kajti—"

Pismo je ostalo nedokončano.

KONGRES AMERIŠKIH SLOVANOV.—

Dne 25. in 26. aprila se bo vršil v Detroitu, Michigan, kongres ameriških Slovanov, katerega namen je, zediniti vse ameriške Slovane pod zastavo boja proti totalitarskemu nestvoru v Evropi in Aziji. V svojem proglasu na povabljenе organizacije pravi pripravljalni odbor kongresa med drugim sledeče:

"Nobena žrtev ne bo prevelika za nas, nobena cena previsoka v tej sveti vojni za uničenje nacizma in fašizma. Mi ameriški Slovani se bomo, kakor naši bratje in sestre v Evropi borili v prvih bojnih vrstah proti temu sovražniku človeštva. Nad petdeset odstotkov delavcev v ameriških vojnih industrijah je slovanskega porekla. Mi se zavezujemo, vpreči vse svoje sile v naporu, da se prekosi Hitlerjeva produkcija in skuje orožje, potrebno za našo zmago in zmago naših slavnih zaveznikov Velike Britanije, Sovjetske Rusije, Kitajske in drugih članic Združenih narodov. Mi se zavezujemo, mobilizirati vseh 15 milijonov ameriških Slovanov v svrhu polnega sodelovanja v sleherni fazi ameriškega vojnega napora... in, kot del te naloge, v vseh ozirih pomagati našim bratom in sestram v Evropi, da bodo mogli nadalje zadajati odločilne udarce našemu skupnemu sovražniku."

Kongres se bo vršil v hotelu Book Cadillac. Nanj so povabljenе vse slovanske organizacije v Ameriki, delavske unije in druge ameriške organizacije.

po svojih najboljših močeh prispevamo v ta obrambni sklad naše nove domovine Amerike. Pomagajmo tudi Amerškemu rdečemu križu, ki vrši veliko nalogo pri obrambi Amerike.

Kulturna kronika

(Dalje z 2. strani)

mir Ribar, svetnik jugoslovanskega poslaništva, in g. Slave Trošt, bivši jugoslovanski naselniški komisar.

V imenu Slovenske dobrodelne zveze in njenega glasila "Glasa" je čestital slavlencu njegov urednik Rozman, v imenu uredništva "Nove Dobe" urednik Terbovec, v imenu dnevnika "Enakopravnost" pa urednik Šabec.

V imenu clevelandskega župana, ki se, žal, ni mogel osebno udeležiti, je čestital jubilaru njegov asistent in osebni tajnik Mr. John (Lindy) Lokar.

Zatem je nastopila ga. Tončka Simčičeva z Zornovo pesmijo "Pomlad" in s Schubertovo sonato.

Po odvetju teh točk pa je poklical ravnatelj omizja k besedi jugoslovanskega ministra, našega rojaka g. Franca Snoja, ki je imel zelo lep in pomemben govor, v katerem je med drugim dejal: Če bi bili časi drugačni, in ne tako črni in tragični, kakršni so, bi bil tudi ta pozdrav vse drugačen. G. minister je nato na kratko očrtal razna razdobja slovenske bitnosti in slovenskega obstoja: Dobo Prešerna, dobo Slomška, dobo taborov, dobo splošne volilne pravice itd. G. minister je ugotavljal in podčrtoval, da je bil g. slavljencec kot eden izmed šefov in voditeljev slovenske socialistične stranke vedno iskren kot politik in človek. Vedno je deloval in se trudil za uresničenje narodne države. V domovini je deloval v skupščini kot predstavnik slovenske socialistične stranke, nakar je šel nazaj v Ameriko, kamor je odšel morda s težkim srcem, toda zopet je krepko poprijel tam, kjer je prej prenehal. "Moj prvi pot v Ameriki je bil do njega, kjer mi je dal mnogo nasvetov iz svojega, izkušnj polnega življenja, in obljubil: 'Zopet bom delal!' — Trudil se je za knjigo Slovenije, ki bo v nekaj dneh izšla in za katero si je stekel slavljencec neveljavih zaslug. Prepričan sem, da bo še nadalje vzdrževal slovo in enotnost, dokler se vsi skupaj zopet ne dvignemo v svobodni narodni državi. Hvala Vam za vse preteklo in bodoče delo!" (Velik aplavz.)

Milan Medvešek prečita nato brzojavni pozdrav iz Detroita, ki ga pošiljata Mr. in Mrs. A. Jurca. — Iz Chicaga pozdravlja slavljenca pismeno A. Vičič.

Zatem je pozvana k besedi Mrs. Josephine Zakrajšek, ki čestita slavlencu v imenu Progresivnih Slovencev, za njo pa govori Math Petrovič, glavni odbornik SNPJ.

Nato je bil pozvan k besedi g. Ivan Molek, glavni urednik "Prosvete," glasila SNPJ. Molek je bil, kot Kristanov sodelavec in sodrug, v svojih izvajanjih zelo zanimiv. Dejal je, da je vedno spremljal z občudovanjem njegova dela in da se je čudil in divil slavljenčevi vztrajnosti in žilavosti. V imenu Prosvete in Slovenske narodne podporne jednote čestita slavlencu ter želi, da bi še nadalje dolgo vodil narod k sreči in svobodi.

Zatem je zapel kvartet Glasbene matice: Belle, Plut, Nose in Frank: Oj Doberdob in Hišica pri cest' stoji.

Nato pa je bil poklican k besedi Mr. Frank Zaitz, Kristanov naslednik pri "Proletarcu" in njegov urednik. Zaitz je kot ožji Kristanov sodelavec in soborec poklical v spomin marsikatero zanimivost, ki ni bila splošno znana ali bi bila padla v pozabljenje. Tako je, na primer, navedel, kako je urejeval slavljenec "Proletarca" za \$16 tedenske plače, od katerega zneska pa je moral odšteti vsak teden po \$4.00 v neki sklad. Kristan je živel ob tem delu razkošno življenje, saj je njegova gospodinja često javljala "Proletarcu," zakaj se merodajni činitelji ne pobrigajo zanj, češ, da živi skoro ob samem kruhu in kavi. Govornik je navajal njegove tedanje boje ter povedal o dejanskih napadih, izvršenih na današnjega slavljenca. Čestita mu v imenu "Proletarca" in "Prosvetne matice."

Nato je zapela Mrs. Mary Ivanusch (dramatičen sopran): na klavirju jo je spremljala Mrs. Vera Milavec-slejko. Mrs. Ivanusch je zapela dvojce pesmi oziroma skladb: arijo iz opere "Gorenjski slavček" in "Oj dekle, kaj s' tak' žalostno."

Nato je govoril ljubljanski univerzitetni profesor dr. Boris Furlan. Njegov govor je bil tako krasen, globok in humanističen, da bi se ga moglo navesti samo na podlagi stenografiranega zapisnika.

Za dr. Furlanom pa je govoril naš clevelandski slovenski zdravnik dr. Frank Kern, ki se je svoječasno sam dokaj udeleževal v slovenskem delavskem in narodnem gibanju in v slovenski literaturi. Govornik omenja Cankarjev Glasnik in slavljenčeva dela vse od leta 1890, izšla v Ljubljanskem zvonu in drugih slovenskih revijah. Čudi in divi se prožnosti slavljenčevega sloga in peresa, ter podčrta važnost Cankarjeve ustanove, za katero smo se doslej vse premalo brigali in jo vse premalo uvaževali.

Doktor posega nazaj v čase snovanja Jugoslavije ter naglašja, da sta si bila takrat s slavlencem v nasprotnih si taborih, kjer sta delovala vsak po svojem najboljšem prepričanju in uverjenju, in naglašja, da je bil Etbin Kristan zmerom dostojen, pošten in gentlemenki nasprotnik, ki se ni v politiki nikoli posluževal umazanih sredstev.

Za dr. Kernom je govoril jugoslovanski častni konzul dr. Wm. J. Mally, ki je naglašal slavljenčeve velike in neizbrisljive zasluge ter poudarjal, da smatra za veliko in nepopravljivo izgubo, ker ni slavljenca, njegove etike in notranjosti do zadnjega časa temeljiteje spoznal. Svoj govor je zaključil g. konzul z utemeljitvijo, da je slavljenec vedno iskreno deloval za svoj narod in za koristi delavskega razreda.

Nato je nastopil Mr. Louis Kaferle, bivši predsednik Cankarjeve ustanove in zaslužni orač naših kulturnih njiv, ki je v izbranih besedah pojasnil pomen te potrebne ustanove ter važnost njenega nadaljnjega obstoja.

Zatem je zapela ga. Josephine Milavec-Levstik krasno, pretresljivo in zlasti sedanjemu času primerno pesem "Kozak," nato pa arijo iz opere Carmen, odlomek, ko svari ciganka Carmen svojega ljubimca dona Joseja pred burno pa nestanovitno ljubeznijo cigank. Spremljala jo je njena sestra ga. Vera.

Nato je govoril g. Sava Kosanović, jugoslovanski minister, poosebljenost srbske iskrenosti, prostodušja in demokracije. V svojem zanosnem govoru je dejal, da Slovenci v Trstu in četniki Draže Mihajloviča ginejo za isti ideal. Mi se borimo za Jugoslavijo, ki mora segati od Trsta do Varne. (Gromovito odobravanje.)

Zatem sta nastopila znana glasbenika, violinist Slejko in njegova soproga, pianistinja Vera, ki sta umetniško podala Kreisslerjev "Liebestraum" (ljubezenski sen), in še neko drugo klasično skladbo. Navzoči so ju nagradili s silnim aplavzom. — Za njima sta nastopili skupno Josephine Milavec-Levstik in Mary Ivanusch z veličastno "Bodi zdrava, domovina!" ki sta jo z občutjem in zanosom odpele.

Kot zadnji govornik pred slavlencem pa je nastopil slovenski pesnik in skladatelj Ivan Zorman, ki je odprl slavlencu in temu večeru na čast vse registre svojega prepolnega slovenskega srca. Njegov govor je bil veličastna pesem proze, hvalnica zaslužnemu mojstru in tovarišu. Pesnik Zorman je med drugim dejal:

"Pri velikih narodih se pesniki in pisatelji bogatijo, pri nas pa bogatijo pesniki in pisatelji narod. Tu je g. Etbin Kristan, ki nas je že vse obogatel. Dal nam je vse, kaj več bi nam mogel še dati? Kdo ima večjo pravico od

njega, nazivati se ljudskega pisatelja, ki je nad pol stoletja svoj narod poučeval? Vse, kar je povedal, je—lepo povedal, ker je svečenik v hramu lepote. S svojim tovarišem in prijateljem Ivanom Cankarjem vred je veroval, da je pot strma, toda cilj je lep. Gospod slavljenec, vse, kar smo skušali nocoj povedati, smo edino želeli, globoko zahvaliti se za darove Vašega duha, ki ste nam jih osipali z razkošno roko. Vaša dela ostanejo za nas vrednote, ki jih nobena rja ne sne, nobena vojska ne pokonča.

Izgine sonce, kadar luna
zvezda pripelje milijone,
a sonce Tvojega imena
Slovincem nikdar ne zatone!"

Nato je bil pozvan k besedi g. slavljenec Etbin Kristan. Do dna ginjen je vstal, toda ob pogledu nad toliko tople ljubezni, hvaležnosti in počenja, se mu je storilo inako, da je skoraj na glas zaplakal, nakar je spregovoril:

"Takšne ure ne doživi vsak! Komu naj se prav za prav zahvalim? Zahvaljujem se vsem: vam, ki ste govorili; vam ki ste prišli. Vsem! Zmerom sem vas imel rad. Rad, ker ste moje krvi. Rad, ker ste bili pahnjeni v nižavo. Rad, ker se hočete zopet dvigniti v višavo, kjer sije sonce za ves človeški rod! — Pa tudi vi me imate radi, sicer bi vas nocoj ne bilo tukaj.

Črna je naša noč, toda Aškerc je dejal: "Čim črnejša kdaj si bila, tem svetlejši bil je dan!"

G. slavljenec je nato obširno govoril o narodnem, socialnem in svetovnem položaju, v katerem so prizadeti vsi narodi sveta ter izrazil svoje neomajano zaupanje v boljšo bodočnost sveta, čigar stari temelji so se pričeli podirati pred našimi očmi.

Ko je končal, je dal slavljenec duška svojim srčnim občutjem s poljubom svoji ženi, gospe Francki, ob čije zvesto roko se slavljenec na potu skozi življenje z ljubeznijo in zaupanjem opira.

Gospodična Anica Čebul izroči slavljenču ob velikem aplavzu gostov šopek iz pet in sedemdesetih živo-rdečih nageljnov.

Predsednik omizja prečita nato še pisma in brzojavke Matha Urbasa iz Detroita, Martina Judnicha iz Waukegana, odbora za Vseslovanski kongres iz Detroita, in tajništva SND iz Waukegana, nakar se zahvali udeležencem za poset in počastitev našega velikega književnika ter zaključi program večera.

Našemu slavljenču in temu krasnemu večeru smo posvetili toliko podrobnosti iz sledečih razlogov: Ker si je slavljenec stekel s svojimi deli za Slovence to—in onstran morja nevenljive zasluge in ker hočemo poznejšim kronikom in našim potomcem ohraniti čim nazornejšo in svetlejšo sliko tega krasnega slavlja, ki ga je priredila—ker ga mati Slovenija ne more—ameriška Slovenija svojemu velikemu književniku, vodniku in kažipotu—Etbinu Kristanu."

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravnistvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____

OPOMIN

Če še niste poravnali naročnine na Cankarjev glasnik, prosimo, da to storite takoj, ker mi moramo sproti plačevati svoje finančne obveznosti, ki so v zvezi z izdajanjem Cankarjevega glasnika. Nagovorite tudi svojega prijatelja in znanca, da se naroči na Cankarjev glasnik.

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna
6413 ST. CLAIR AVENUE
V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom,
za godove in svatbe.

Pristopite k
**Progresivnim
Slovenkam**

Za informacije se obrnite
na tajnico:

JOSEPHINE ZAKRAJSEK
7603 Cornelia Avenue
Cleveland, Ohio